

Türk ve Fransız Ceza Muhakemesi Hukuklarında Seri Muhakeme Usulüne Karşılaştırmalı Bakış

A Comparative Look at the Accelerated Procedures in Turkish and French Criminal Procedure Law

Arş. Gör. Melike Ezgi YETİMOĞLU(*)

Öz:

7188 sayılı Kanun ile ceza muhakemesi hukukumuzda dahil edilen seri muhakeme usulü Fransız hukukunda 2004 yılından beri uygulanmakta olan “suçluluğun ön kabulü üzerine duruşma” usulüne benzer bir kurum olarak ihdas edilmiştir. Çalışmada seri muhakeme usulünün koşulları ve genel özelliklerinin Fransız hukukundaki örneklerle karşılaştırılarak uygulamada yol gösterici sonuçlara ulaşılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda yapılan çalışmada Türk hukukundaki seri muhakeme usulünün Fransız hukukundaki örnekten farklı kaleme alındığı tespit edilmiş, bu farklılıkların özellikle şüphelinin savunmasını hazırlama ve müdafiden yararlanma hakkının kapsamı, savcılığın yargısal yetkilerinin genişliği ve yeterli yargısal denetimin tesis edilmemiş olması gibi yönlerden adil yargılanma hakkı ve ceza muhakemesinin temel ilkeleriyle her noktada uyum göstermediği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler:

Ceza Muhakemesi, Seri Muhakeme Usulü, Fransız Hukuku, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, Adil Yargılanma Hakkı.

Abstract:

Accelerated procedure is incorporated into Turkish criminal procedure system with the Law No. 7188 and created as a similar institution to the “appearance upon prior recognition of guilt” which is applied in French law since 2004. The study aims for drawing conclusions, which would provide guidelines for the application of the accelerated criminal procedure in Turkish law, via comparison between the conditions and characteristics of the two procedures. Throughout the study it is ascertained that the accelerated procedure in Turkish law is established with certain differences compared to French law and that these differences do not always comply with the fundamental principles of criminal procedure and the right to a fair trial, especially on the subjects of the right to defense and to a defense counsel of the accused, the vast area of competence given to the prosecutor and establishment of an adequate judicial control.

Keywords:

Criminal Procedure, Accelerated Procedure, French Law, Alternative Dispute Resolution, Right to a Fair Trial.

(*) T.C. Maltepe Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı, Araştırma Görevlisi.

E-posta: melikeyetimoglu@maltepe.edu.tr.

Orcid Id: <https://orcid.org/0000-0002-6071-2080>.

Makale Gönderim Tarihi: 07.04.2020.

Makale Kabul Tarihi: 26.04.2020.

GİRİŞ

2019 yılında çıkarılan 7188 sayılı Kanun¹ ile birlikte ceza muhakemesi sistemimize “basit yargılama usulü” ve “seri muhakeme usulü” kurumları dahil edilmiştir. Kanun değişikliğiyle birlikte seri muhakeme usulü 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nun (CMK) 250. maddesinde, basit yargılama usulü ise 251. ve 252. maddelerinde düzenlenmiş, maddelerin yürürlük tarihi 01.01.2020 olarak belirlenmiştir (CMK Geçici Madde 5/1-c). CMK m. 250’de değişiklik yapan 7188 sayılı Kanun’un 23. maddesinin gerekçesinde de vurgulandığı üzere, basit suçlar bakımından ceza yargılaması sürecinin sadeleştirilerek yargılama süresinin kısaltılmasını hedefleyen çözümlerin benimsenmesi Avrupa Konseyi’nin tavsiyeleri arasında bulunmakta, İtalya, Fransa, Almanya gibi birçok Kıta Avrupası ülkesinde bu amaçla geliştirilmiş muhakeme hukuku kurumlarına yer verilmektedir. Aynı maddenin gerekçesinde, Fransız ceza muhakemesi hukukunda benimsenen “suçluluğun ön kabulü üzerine duruşma”² (*comparution sur reconnaissance préalable de la culpabilité*) (Fransız Ceza Muhakemesi Kanunu (Fransız CMK) m. 495 -7 ila m. 495-16) kurumuna ayrıca atıfta bulunulmuş, seri muhakeme usulüyle Türk hukukunda benzer bir yargılama usulüne yer verilmesinin öngörüldüğü belirtilmiştir³. 7188 sayılı Kanun’un basit yargılama usulünü düzenleyen 24. maddesinin gerekçesinde basit yargılama usulünün getirilme amacı olarak ağır suçlar ile basit suçlar arasında yargılama sürecinin herhangi bir ayırım gözetmeden, tüm işlemleri içerecek şekilde yürütülmesinin yargı organlarının ağır suçların yargılanmasına daha az vakit ayırmasına yol açması gösterilmiştir⁴. Burada Fransız hukukuna açıkça bir gönderme yapılmış olmasa da Fransız hukukunda “basitleştirilmiş muhakeme usulü” (*procédure simplifiée*) (Fransız CMK m. 495

¹ 17.10.2019 tarihli 7188 sayılı “Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun”, RG. 24.10.2019, S. 30928 <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/10/20191024-25.htm> (erişim tarihi: 10.12.2019).

² Fransızca “*comparution sur reconnaissance préalable de la culpabilité*” terimi “suçluluğun yargılamadan önce fail tarafından kabulü” olarak da tercüme edilmektedir. Mustafa Duran, *Fransız Adli Yargı Sistemi*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2014, s. 112. Terimin diğer bir karşılığı “suçluluğun ön kabulü üzerine mahkeme önüne çıkma” veya “itirafa dayalı muhakeme” olarak ifade edilmiştir. Hakan Kızıllarslan, “7188 Sayılı Kanun’la Ceza Muhakemesi Hukukuna Getirilen Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usulleri”, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Sayı: 183-184, Cilt: 14, Kasım-Aralık 2019, s. 1885-1960, s. 1900, 1902. Yine bu kurumun karşılığı olarak “ikrar muhakemesi usulü” terimi de kullanılmaktadır. Gülfem Pamuk, *Türk ve Fransız Ceza Muhakemesi Hukuku’nda Mağdurun Makam Olarak Yeri*, Beta Yayınları, İstanbul, 2012, s. 117. Fransız hukukunda bu usul mahkeme önünde duruşmalı olarak uygulandığı için, çalışmada Gerekçe’de kullanılan “suçluluğun ön kabulü üzerine duruşma” ifadesinin kullanılması tercih edilmiştir.

³ <https://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?pkununlarno=256570&pkununu marasi=7188> (erişim tarihi: 10.12.2019).

⁴ <https://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?pkununlarno=256570&pkununu marasi=7188> (erişim tarihi: 10.12.2019).

ila m. 495-6, m. 524 ila m. 528-2) adıyla düzenlenen benzer bir kurum mevcuttur⁵.

Çalışmanın konusunu oluşturan suçluluğun ön kabulü üzerine duruşma usulü Fransız hukukunda 2004 yılında 2004-204 sayılı Kanun⁶ ile ihdas edilerek 1 Ekim 2004 tarihinden itibaren uygulanmaya başlanmış, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren oldukça sık başvurulmuş bir yol haline gelmiştir. Bu usulün uygulandığı dosya sayısı 2005 yılından 2011 yılına kadarki süre içinde 27000'den 61543'e yükselmiş, bu durum Fransız kanun koyucusunu 2011 yılında kanun değişikliği yaparak suçluluğun ön kabulü üzerine duruşma usulüne başvurulabilecek hallerin kapsamını genişletmeye yöneltmiştir⁷.

Çalışmada, seri muhakeme usulünün esinlenildiği bir örnek olan Fransız hukukundaki suçluluğun ön kabulü üzerine duruşma kurumu ele alınarak, bu kurumun Fransız hukukundaki düzenleniş şekline ve uygulanmasına ilişkin genel özelliklerin ortaya konulması ve böylece Türk hukukundaki uygulama için yol gösterici bazı sonuçlara ulaşılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda çalışmanın kapsamı, seri muhakeme usulünün Fransız hukukundaki usulden farklı noktalarının tespit edilmesi ve bu farklılıkların karşılaştırılmasıyla ortaya çıkan bazı sonuçların değerlendirilmesiyle sınırlandırılmıştır.

Bu sınır çerçevesinde, çalışmanın ilk bölümünde Fransız hukukunda alternatif muhakeme usullerinin ortaya çıkış süreci ve suçluluğun ön kabulü üzerine duruşma usulünün kanunda düzenleniş şekli genel hatlarıyla ele alınmıştır. Devamında Türk hukukunda seri muhakeme usulünün genel özelliklerine yer verilmiş, Fransız hukukundaki kurumla arasındaki farklar ortaya konularak, son bölümde her iki kurumun bağlantılı olan özellikleri karşılaştırmalı şekilde değerlendirilmeye çalışılmıştır.

I. FRANSIZ HUKUKUNDA ALTERNATİF MUHAKEME USULLERİNİN ORTAYA ÇIKIŞI VE CEZA MUHAKEMESİ SİSTEMİNDEKİ YERİ

Ceza muhakemesi sürecinin sadeleştirilmesi ve hızlandırılması eğilimi özellikle son yıllarda çoğu Avrupa ülkesinde kanunlaştırma faaliyetlerine yansıyan ortak bir gelişmedir. Bu gelişme ceza mahkemelerindeki iş yükünün fazlalığı ve adalet sisteminin genel olarak yavaş işleyişi nedeniyle Fransız hukukunda da

⁵ https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?sessionId=89F54B4156045EFB398B9A0932965C09.tplgfr32s_1?cidTexte=LEGITEXT000006071154&dateTexte=20191119 (erişim tarihi: 10.12.2019).

⁶ 09.03.2004 tarih, 2004-204 sayılı Kanun, JORF No. 59, 10.03.2004.

⁷ 13.12.2011 tarih, 2011-1862 sayılı Kanun, JORF No. 0289, 14.12.2011. François Molins, *Comparution Sur Reconnaissance Préable de la Culpabilité*, Répertoire de Droit Pénal et de Procédure Pénale, Editions Dalloz, 2018, parag. 4.

basitleştirilmiş muhakeme yollarının çoğaltılması şeklinde kendini göstermiştir⁸. Bu süreçte Fransız hukukunda ceza muhakemesi süljelerine önlerindeki olayların çeşitliliklerine daha uygun çözümler bulabilecekleri geniş bir seçenek yelpazesi sunmak ön plana alınmış⁹ ve iki temel amaç öne çıkmıştır¹⁰. Bu amaçlardan ilki ülkenin ceza adaleti sisteminin suçluluğa karşı daha etkili bir cevap vermesini sağlamaktır. Fransa’da ceza yargılamasına konu olan uyuşmazlıkların sayıca artışına rağmen yargı makamlarındaki sayının sabit kalması Fransız adli yargı organlarında önemli bir iş yükü sorununu beraberinde getirmiş¹¹, bu iş yükü fazlalığı savcılık makamını, aslında kovuşturulmasına geçilmesi mümkün olabilecek bazı hafif suçlarda bile takipsizlik kararı vermeye yöneltmiştir¹². İş yükünün takipsizlik kararı vererek hafifletilmeye çalışılması ve takipsizlik kararıyla sonuçlanan olaylardaki artış, kamuoyunda hafif suçların cezasız kaldığı yönünde bir genel izlenim yaratmış¹³; bu izlenim vatandaşların ceza adaletine duydukları güvenin azalmasına yol açmıştır¹⁴. Bu nedenle özellikle hafif suçların muhakemesindeki usulün kolaylaştırılarak savcılığın kovuşturma evresine geçilmesindeki tereddüdüne son verilmesi amaçlanmıştır. İkinci olarak, ceza muhakemesi sürecinin makul sürede sonlandırılması amacı etkili olmuştur. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde (AİHS) yer alan (m. 5/3, m. 6/1) makul sürede yargılanma hakkının vatandaşlara temin edilmesi için gerekli ceza adaleti sistemini sağlama görevini yerine getirme yükümlülüğü, Fransa devletinin bu yönde harekete geçmesi için bir itici güç olmuştur¹⁵. Bu çerçevede Fransız kanun koyucusu ceza muhakemesi süresinin kısaltılabilmesini veya işlemlerin hızlandırılmasını sağlayan kurumlara ağırlık vermeye başlamıştır.

Fransız kanun koyucusunun ceza muhakemesi sistemini değiştirmeye yönelik olarak geliştirdiği bu kurumlardan bir kısmı kovuşturma evresine alternatif olarak uygulanabilecek yöntemleri, diğer kısmı kovuşturmaya geçildikten sonra

⁸ François Zocchetto, *Rapport d’Information du Sénat Relatif aux Procédures Accélérées de Jugement en Matière Pénale*, 2005-2006, s. 11; Farklı ülkelerdeki örneklere ilişkin Fransız Senatosu Bilgi Notu için bkz. Les documents de Travail du Sénat - Étude de législation comparée n° 146 - mai 2005 - Les procédures pénales accélérées, <https://www.senat.fr/lc/lc146/lc1460.html> (erişim tarihi: 13.12.2019).

⁹ Molins, parag. 2.

¹⁰ Zocchetto, s. 9.

¹¹ Jean Pradel, *Procédure Pénale*, 16. Bası, Editions Cujas, Paris, 2011, s. 525.

¹² Zocchetto, s. 9; Muriel Giacomelli, “*Les Procédures Alternatives aux Poursuites, Essai de Théorie Générale*”, *Revue de Science Criminelle et de Droit Pénal Comparé*, No. 3, 2012/3, Editions Dalloz, Paris, s. 505-521, s. 507-508.

¹³ Diane Floréancig, *Les Alternatives en Procédure Pénale*, Yüksek Lisans Tezi, Université Paris II - Panthéon Assas, Paris, 2013, s. 16.

¹⁴ Zocchetto, s. 9.

¹⁵ Zocchetto, s. 10.

kovuşturma usulünün basitleştirilmesini veya hızlandırılmasını sağlayan yöntemleri içermektedir¹⁶.

Kovuşturma evresine alternatif uygulamalar Fransa’da ilk defa 80’li yıllarda bazı yargı makamlarının, önlerindeki ceza uyuşmazlığının taraflarını uzlaştırmaya yönelik uygulamalara başvurusuyla başlamıştır¹⁷. Bu dönemden önce Fransız hukukunda uzun yıllar cumhuriyet savcısının önündeki bir dosyayla ilgili olarak, kovuşturmaya devam edilmesini yerinde gördüğünde kamu davası açılmasına karar verme ve kovuşturmaya geçilmemesini uygun gördüğünde takipsizlik kararı verme olmak üzere iki yönde ilerleme imkanı bulunmaktaydı¹⁸. Zaman içerisinde, yukarıda da belirtildiği gibi, yargı organlarındaki iş yükünün artışına bağlı olarak, özellikle hafif suçlarda takipsizlik kararı verilmesi yoluna daha sık başvurulmaya başlanmasıyla birlikte, hafif suçlar bakımından yargının iş yükünü artırmaksızın bir çözüm sunabilmeyi sağlamak için savcılığa kovuşturmaya devam etme ile takipsizlik kararı verme arasında bir üçüncü yönde ilerleme imkanı yaratma yoluna gidilmiştir¹⁹. Böylece savcı kovuşturmaya devam etmek yerine alternatif yollarla ceza uyuşmazlığına yargı makamı önüne gidilmeden çözüm sunabilir hale gelmiştir.

Fransız ceza muhakemesi hukukunda maslahata uygunluk (takdirilik) ilkesi geçerli olup (Fransız CMK m. 40); bu ilkeye göre yargı bağımsızlıkları, muhakeme şartlarının varlığı gibi istisnalar hariç olmak üzere, cumhuriyet savcısının önüne gelen olayla ilgili olarak kamu davası açılmasının yerindeliliğini takdir yetkisi bulunmaktadır²⁰. Savcılığın takdir yetkisi bu alternatif yollarla birlikte artık kovuşturmaya devam etmeme, kovuşturmaya alternatif yollardan birinin uygulanması veya kovuşturmayı başlatma olmak üzere üç yönde kullanılabilir (Fransız CMK m. 40-1). Takdir yetkisini kovuşturmaya alternatif yolları izleme yönünde kullanan savcı, bu kapsamda Fransız CMK m. 41-1, 41-1-2 veya m. 41-2 hükümlerine başvurabilecektir²¹. Bu doğrultuda Fransız CMK m. 41-1 kapsamında savcıya, faile kanundan doğan yükümlülüklerinin hatırlatılması, failin sağlıkla ilgili, sosyal veya mesleki bir eğitime tabi tutulması, mağdurun zararının giderilmesi veya eski hale getirme, fail-mağdur uzlaşması (*médiation pénale*), aile içi veya

¹⁶ Zocchetto, s. 10-11.

¹⁷ Floréancig, s. 16.

¹⁸ Emmanuel Dreyer / Olivier Mouysset, *Procédure Pénale*, LGDJ, Lextenso Editions, 2016, s. 79; Giacomelli, s. 505; Floréancig, s. 16; Molins, parag. 1.

¹⁹ Pradel, s. 525; Dreyer / Mouysset, s. 79; Kovuşturmaya seçenek uygulamalar bu doğrultuda “üçüncü yol” (*troisième voie*) olarak da anılmaktadır. Zocchetto, s. 10.

²⁰ Bazı hallerde ise savcı istemediği halde kovuşturmaya devam etmek durumundadır. Gaston Stefani / Georges Levasseur / Bernard Bouloc, *Procédure Pénale*, 26. Bası, Editions Dalloz, Paris, 2018, s. 174-175; Dreyer / Mouysset, s. 80, 84-85.

²¹ Giacomelli, s. 506.

eşler arası işlenen bazı suçlarda failin evden uzaklaştırılması gibi farklı alternatif tedbirlere başvurma imkanı getirilmiştir²². Yine bu alternatif yollar kapsamında 1999 yılında Fransız CMK'ya eklenen ve m. 41-2 ve devamında düzenlenen “ceza uygulaması” (*composition pénale*) teklif etme imkanı getirilmiştir²³.

Fransız hukukunda ceza muhakemesi sistemindeki basitleştirme ve hızlandırmaya yönelik değişimin diğer bir ayağı, kovuşturma usullerinin çeşitlendirilmesine yönelik olmuştur²⁴. Bunlar kovuşturma alternatiflerinden farklı olarak kovuşturma evresine geçildikten sonra yargının yükünü ve sürecin yavaşlığını giderebilmek için geliştirilen kurumlardır. Fransız hukukunda savcı kamu davası açılmasına karar verdiğinde, farklı suç kategorileri için²⁵ öngörülmüş olan kovuşturma usullerini takip eder. Buna göre cürüm niteliğindeki suçlar bakımından olağan kovuşturma evresine hazırlık soruşturması açılarak devam edilir, cünha ve kabahat niteliğindeki suçlar bakımından ise olağan kovuşturma usulü yollarını izleme veya onun yerine alternatif kovuşturma usullerinden birine başvurma seçeneği bulunur²⁶.

Fransız hukukunda kovuşturma evresinde izlenebilecek yollar, diğer bir deyişle kamu davasını açma yöntemleri, çeşitlidir²⁷. Bunlardan bir kısmı olağan kovuşturma sürecini başlatırken, diğer bir kısmı olağan kovuşturma sürecinin hızlandırılmasına yönelik olarak geliştirilmiştir²⁸. Suçluluğun ön kabulü üzerine duruşma ve basitleştirilmiş muhakeme usulleri de Fransız hukukunda kovuşturma sürecinin hızlandırılmasına yönelik olarak geliştirilen bu alternatif usullerdendir. Fransız hukukunda basitleştirilmiş muhakeme usulü ilk olarak 1972 yılında kabahatler için öngörülmüş (Fransız CMK m. 524 ila m. 528-2), daha sonra 2002 yılında belirli cünhalar bakımından da uygulanabilir hale getirilmiştir (Fransız

²² Floréncig, s. 18; Alternatif yöntem çeşitleri hakkında bkz. Molins, parag. 1; Duran, s. 115-119; Dreyer / Mouysset, s. 82-83.

²³ Duran, s. 118; Dreyer / Mouysset, s. 82-83; Floréncig, s. 17-18.

²⁴ Zocchetto, s. 11.

²⁵ Fransız ceza muhakemesi hukuku sisteminin gerek teşkilat yapısı gerekse kurumların uygulanma koşulları Fransız ceza hukukunda benimsenen üçlü suç tasnifi üzerine inşa edilmiştir. Fransız Ceza Kanunu'nda açıkça belirtildiği şekilde suçlar (*infractions*), ağırlıklarına göre cürüm (*crime*), cünha (*délit*) ve kabahat (*contravention*) olmak üzere üç kategoriye ayrılmıştır (Fransız Ceza Kanunu m. 111-1). Yves Mayaud, *Droit Pénal Général*, Güncelleştirilmiş 5. Bası, PUF, Paris, 2015, s. 332. Fransız hukukunda, Türk hukukundan farklı olarak “suç” kavramı (*infraction*) bu üç kategorideki eylemlerin tamamını karşılayacak bir üst kavram olarak kullanılmakta, kabahatler de suç kavramının içerisinde kalmaktadır. Bu nedenle çalışmada Fransız hukukuna ilişkin açıklamalarda suç ve kabahat kavramları Fransız hukukundaki karşılıkları dikkate alınarak kullanılmıştır.

²⁶ Dreyer / Mouysset, s. 84.

²⁷ Stefani / Levasseur / Boulloc, s. 910.

²⁸ Kamu davasının açılma yolları için bkz. Stefani / Levasseur / Boulloc, s. 910-911; Dreyer / Mouysset, s. 350-355.

CMK m. 495 ila m. 495-6)²⁹. Buna göre basitleştirilmiş muhakeme usulü, bazı hafif suçların yargılamaında belirli koşulların sağlanması halinde, şüphelinin mahkeme önüne çıkmadan savcılıkça belirlenen cezanın mahkemece duruşma yapılmaksızın dosya üzerinden verilen bir ceza kararnamesi ile hükme bağlanmasını öngörmektedir³⁰. Çalışmanın konusunu oluşturan suçluluğun ön kabulü üzerine duruşma usulü ise 2004 yılında hızlandırılmış ve basitleştirilmiş usuller arasına eklenmiş olup, koşulları ve özellikleri devam eden bölümde ayrıca ele alınmıştır.

II. FRANSIZ CEZA MUHADEMESİ HUKUKUNDA SUÇLULUĞUN ÖN KABULÜ ÜZERİNE DURUŞMA USULÜ

A. Tanımı

Fransız hukukuna 2004 yılında 2004-204 sayılı Kanun³¹ ile getirilen “suçluluğun ön kabulü üzerine duruşma” (*Comparution sur Reconnaissance Préalable de la Culpabilité*) usulü, olağan kovuşturma usulünden farklı olarak savcılığın kovuşturmaya devam etmeye karar verirken faile suçunu ikrar etmesi karşılığında önerdiği cezanın mahkeme tarafından açılan kamu davasında onaylanarak kovuşturmanın tamamlanmasını öngörmektedir³². Bu kurum kaynağını başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere Anglosakson hukuk sistemlerindeki cezalandırmada suçluluğun kabulüne dayalı bir pazarlık ve uzlaşmanın benimsendiği kurumlardan almakta, bu doğrultuda bazı yazarlar tarafından iddia pazarlığı (*plaider-coupable*) olarak da adlandırılmaktadır³³. Her ne kadar Anglosakson hukuk sistemindeki iddia pazarlığı (*plea-bargaining*) kurumuna benzetilse de, Fransız hukukundaki suçluluğun ön kabulü üzerine duruşma, klasik iddia pazarlığından farklı şekilde düzenlenmiş, koşulları ve uygulama şekli Fransız hukukunun yapısına uyarlanarak kaleme alınmıştır. Bu doğrultuda öğretilde bazı yazarlar tarafından bu usulün Fransız iddia pazarlığı olarak adlandırılmasına karşı çıkılmaktadır³⁴.

²⁹ Dreyer / Mouysset, s. 354; Jean Volff, “*Ordonnance Pénale En Matière Correctionnelle*”, Recueil Dalloz, 2003, s. 2777.

³⁰ Bu yönüyle ihtiyari, yazılı ve çelişmesiz bir yargılama usulüdür. Volff, s. 2777, parag. 20.

³¹ 09.03.2004 tarih, 2004-204 sayılı Kanun, JORF No. 59, 10.03.2004.

³² Zocchetto, s. 11; Molins, parag. 5.

³³ Laurence Leturmy / Jerome Bossan, *La Comparution sur Reconnaissance Préalable de la Culpabilité: Bilans et Perspectives, (Rapport de recherche)*, Mission de Recherche Droit et Justice, 2019, s. 7; Jean Paul Céré, “*De La Composition Pénale A La Comparution Sur Reconnaissance Préalable De Culpabilité: “Le Plaider Coupable” A La Française*”, AJ Pénal, Editions Dalloz, 2003, s. 45 vd.

³⁴ Bouloc da bu usulün iddia pazarlığı (*plaider coupable*) olarak anılmasının hatalı olduğunu ifade etmektedir. Bouloc, s. 845.

Fransız hukuk öğretisinde suçluluğun ön kabulü üzerine duruşma usulünün düzenlenme şeklinin iki temel amaca hizmet ettiği vurgulanmaktadır. Bir yandan ikrarın varlığına dayanan bu usul failin suçluluğu üzerindeki tartışma sürecini ortadan kaldırdığı için yargılama süresinin kısaltılmasını, diğer yandan eylemini önceden kabul eden fail eylemin cezai sonuçlarıyla kısa sürede karşılaştığı ve cezasında kanuni indirim yapılarak cezaevinde uzun süre kalmaktan kurtulduğu için, suçlunun topluma yeniden kazandırılmasını sağlamaktadır³⁵. Ayrıca bu usulde, failin suçluluğu gibi cezanın belirlenmesi de hakim önünde ayrıca tartışmaya açılmadığı için, bu özelliğiyle de yargılama süresinin kısaltılmasına hizmet etmektedir³⁶.

B. Koşulları

Suçluluğun ön kabulü üzerine duruşma usulünün uygulanabilmesi için aranan ilk koşul, eylemin bu usul kapsamındaki suçlardan birine dahil olmasıdır. Fransız hukukunda bu usulün yalnızca kanunda gösterilen suçlar bakımından uygulanabileceği kabul edilmiştir. Buna göre bu usul yalnızca cünha niteliğindeki suçlar bakımından uygulanabilmekte, kapsamına cürüm ve kabahatler dahil edilmemektedir³⁷. Bu usulün uygulanabileceği cünhalar da Fransız CMK m. 495-7 ve m. 495-16'da sınırlandırılmıştır. Suçluluğun ön kabulü üzerine duruşma usulünün yürürlüğe ilk girdiği dönemde, bu usulün yalnızca “adli para cezasını gerektiren veya kanunda beş yıl ya da daha az süreli hapis cezasının öngörüldüğü” cünhalar bakımından uygulanacağı belirtilerek genel bir yaptırım sınırı gösterilmiştir³⁸. Daha sonra 2011 yılında çıkarılan Kanunla³⁹ birlikte, bu usul Fransız CMK m. 495-7 ve m. 495-16'da sayılan birkaç istisna dışında tüm cünhalar bakımından uygulanabilir hale getirilmiş, uygulama kapsamı genişletilmiştir. 2018 yılında kurumun uygulama alanı m. 495-16'da yapılan bir değişiklikle⁴⁰ ikinci kez genişletilmiş ve daha önce uygulama kapsamının dışında bırakılmış olan “kovuşturma usulünün özel kanunla belirlendiği cünhalar” yeniden bu usul kapsamına alınmıştır. Mevcut son haliyle suçluluğun ön kabulü üzerine duruşma usulünün kapsamı Fransız CMK m. 495-7'de belirtildiği üzere; m. 495-16'da sayılan basın suçları,

³⁵ Dreyer / Mouysset, s. 348; Leturmy / Bossan, s. 3.

³⁶ Delage, s. 1970.

³⁷ Cürümlerin ağırlığı, kabahatlerin ise diğer birçok hızlı usul kapsamında yer alması nedeniyle dışarıda bırakıldığı ifade edilmektedir. Céré, s. 45 vd.

³⁸ Maddenin ilk düzenlenme şekli için bkz. 09.03.2004 tarih, 2004-204 sayılı Kanun, JORF No. 59, 10.03.2004.
https://www.legifrance.gouv.fr/affichCodeArticle.do?sessionId=885C08BE7F8A720AC8E00FE84CE870B7.tplgfr30s_1?idArticle=LEGIARTI0000006576739&cidTexte=LEGITEXT000006071154&categorieLien=id&dateTexte=20111214 (erişim tarihi: 10.12.2019).

³⁹ 13.12.2011 tarih, 2011-1862 sayılı Kanun, JORF No. 0289, 14.12.2011.

⁴⁰ 23.10.2018 tarih, 2018-898 sayılı Kanun, JORF No. 0246, 24.10.2018.

kasıtsız öldürme suçu ve siyasi suçlar, beş yılın üzerinde hapis cezasını gerektiren kişilerin vücut bütünlüğüne karşı kasıtlı ve kasıtsız saldırı suçları ile Fransız Ceza Kanunu (Fransız CK) m. 222-9 ila m. 222-31-2 arasında düzenlenen cinsel saldırı suçları hariç olmak üzere tüm cünhalar olarak belirlenmiştir⁴¹.

Görüldüğü üzere Fransız hukukunda bu usulün uygulama kapsamı, hariç tutulan suç tiplerinin sayılması yöntemiyle gösterilmiştir. Bazı suçların bu şekilde suçluluğun ön kabulü üzerine duruşma usulü kapsamı dışında bırakılmasının nedeni, bu suçlara konu olan eylemlerin yarattığı ihlalin ağırlığı ve bu suçların karmaşık yapısının araştırılması için hızlandırılmış bir usulün yeterli olmayacağı ile açıklanmaktadır⁴².

İkinci koşul, şüphelinin kendisine isnat edilen eylemleri kabul etmesi, üstlenmesidir (Fransız CMK m. 495-7). Bu doğrultuda şüpheli hem savcılığın teklifinde kendisine isnat edilen eylemleri hem de savcılığın eylemlere ilişkin hukuki nitelemesini kabul etmiş olur⁴³.

Üçüncü koşul failin on sekiz yaşını doldurmuş olmasıdır. Bu usule on sekiz yaşını doldurmamış küçükler hakkında başvurulması kabul edilmemiştir (Fransız CMK m. 495-16). Bu kuralın getirilme nedeni, bir yandan fiil ehliyeti olmayan küçüklerin isnat edilen eylemleri ve savcılığın teklifini kabul etme beyanının geçerliliğinin tartışmalı olması, diğer yandan küçükler hakkındaki yaptırımın belirlenebilmesi ve bireyselleştirilebilmesi için, hızlandırılmış usulün yapısına uygun düşmeyen kapsamlı bir araştırmanın gerekmesi olarak açıklanmaktadır⁴⁴.

C. Uygulanma Usulü

Suçluluğun ön kabulü üzerine duruşma ihtiyari olarak başvuru bir usuldür. Cumhuriyet savcısı re'sen veya şüpheli ya da onun müdafinin talebi üzerine bu usule başvurmayla "karar verebilir" (Fransız CMK m. 495-7). Burada takdir yetkisi savcıya ait olup, savcı üst başlıkta belirtilen koşulların oluşup oluşmadığını (failin isnat edilen eylemleri üstlenip üstlenmediği, ceza üst sınırları vb.) gözeterek yerinde görmesi halinde bu usule başvurabilir⁴⁵. Savcının bu usule başvurmayla karar vermiş olması aynı zamanda olağan usulde kovuşturmayı başlatmasına engel değildir. Savcı faile suçluluğun ön kabulü üzerine duruşma usulü kapsamında teklifini sunarken diğer yandan teklifin kabul edilmemesi veya kabul edilen teklifin hakim tarafından onaylanmaması ihtimalinde olağan usulde kamu davası açılarak yargılamaya devam edilebilmesi için olağan kovuşturma sürecini de başlatır (Fransız CMK m. 495-15-1). Bu imkan ile bir yandan da faile savcı-

⁴¹ Dreyer / Mouysset, s. 349; Leturmy / Bossan, s. 8; Molins, parag. 6, 11-16.

⁴² Molins, parag. 14-16.

⁴³ Molins, parag. 6.

⁴⁴ Molins, parag. 8.

⁴⁵ Bu hususta savcının tam bir takdir yetkisi bulunmaktadır. Céré, s. 45 vd.

lığın teklifini kabul etmemesi halinde hakkında hala kamu davası açılabilceği hatırlatılmış olur⁴⁶.

Bu usule başvurulmasının bir istisnai yolu da soruşturma hakiminin tüm tarafların rızasını alarak soruşturmayı sonlandırması ve dosyayı suçluluğun ön kabulü üzerine duruşma usulüyle kovuşturmaya devam edilebilmesi amacıyla savcılığa göndermesidir (Fransız CMK m. 180-1)⁴⁷.

1. Savcılığın Talebinin Oluşturulması

Bu usule başvurmayaya karar veren savcı, faili huzuruna çağırır ve fail hakkında uygulanacak olan, türünü ve miktarını Fransız CK m. 130-1 ve 132-1⁴⁸ uyarınca belirlediği bir veya birden fazla cezayı teklif eder (Fransız CMK m. 495-8, f. 1)⁴⁹. Bu noktada savcı Fransız CK m. 132-24 kapsamında cezanın bireyselleştirilmesine ilişkin ilkeleri göz önünde bulundurur⁵⁰. Savcı cezayı teklif etmeden önce, isterse şüpheliyi veya müdafini hazırlayacağı teklifi hakkında önceden bilgilendirebilir (Fransız CMK m. 495-8, f. 7). Burada bilgilendirme ihtiyaridir.

Savcının bu usul kapsamında belirleyebileceği yaptırım miktarının kanuni sınırı bulunmaktadır. Bu sınır hapis cezası bakımından, Fransız CMK m. 495-8, f. 2'de "ilgili suç için kanunda öngörülen hapis cezası miktarının yarısından fazla olamayacağı" ve her halde "bir yılı aşamayacağı" biçiminde düzenlenmiştir. Bu düzenleme 2019 yılında 2019-222 sayılı Adli Yargı Reformu Kanunu ile değiştirilerek, verilebilecek hapis cezası miktarının kanunda öngörülen miktarın yarısından fazla olamayacağı korunmuş, ancak azami miktarın bir yıl yerine üç yılı aşamayacağı belirlenmiştir⁵¹. Adli para cezası bakımından ise sınır, ilgili suç için kanunda öngörülen adli para cezası miktarının aşılamayacağı biçiminde gösterilmiştir (Fransız CMK m. 495-8, f. 3). Fransız kanun koyucusu adli para cezası bakımından kanun tasarısının ilk halinde önerilen, para cezasının yarısı oranında indirim yapılmasına nihai metinde yer vermemiştir. Bunun nedeni olarak hapis cezası yerine de adli para cezasına hükmedilebildiği hallerin bulunması gösterilmiştir⁵². Savcı bu maddeye göre belirlediği ana cezanın yanı sıra ek ceza ve

⁴⁶ Bu noktada failin savcılığın teklifini kabul etme yönündeki iradesinin ne ölçüde özgür olduğu tartışılmaktadır. Dreyer / Mouysset, s. 349.

⁴⁷ Stefani / Levasseur / Boulloc, s. 927; Dreyer / Mouysset, s. 349.

⁴⁸ Fransız CK m. 130-1'de cezanın amacı ve m. 132-1'de hakim ceza belirleme yetkisi ile cezanın belirlenmesinde dikkate alınacak hususlar (failin kişiliği, ekonomik ve ailevi durumu, suçun işleniş biçimi vb.) gösterilmiştir.
<https://www.legifrance.gouv.fr/affichCodeArticle.do?cidTexte=LEGITEXT000006070719&idArticle=LEGIARTI000029363615&dateTexte=&categorieLien=cid> (erişim tarihi: 20.12.2019).

⁴⁹ Dreyer / Mouysset, s. 350.

⁵⁰ Boulloc, s. 846; Stefani / Levasseur / Boulloc, s. 927.

⁵¹ 23.03.2019 tarihli, 2019-222 sayılı Kanun, JORF No. 0071, 24.03.2019. Molins, parag. 6.

⁵² Molins, parag. 28.

seçenek yaptırımları da teklif edebilmekte, cezanın infazına ilişkin hususları da belirleyebilmektedir (Fransız CMK m. 495-8, f. 2, 4).

Şüphelinin, hakkında isnat edilen eylemleri kabul ettiğine ilişkin açıklamaları ve savcı tarafından belirlenen cezanın şüpheliye teklifi, şüphelinin seçtiği veya baro tarafından kendisine atanan müdafii huzurunda gerçekleştirilir (Fransız CMK m. 495-8, f. 5). Bu esnada şüpheliye yargılama giderlerinin -adli yardıma başvurmadağı sürece- kendisi tarafından üstlenileceğı de ayrıca bildirilir. Kanun maddesinde açıkça şüphelinin müdafiden yararlanma hakkından feragat edemeyeceğı, müdafinin bulunmasının zorunlu olduğı, müdafinin dosyayı yerinde inceleme imkanının olması gerektiğı belirtilmektedir (Fransız CMK m. 495-8, f. 5)⁵³. Benzer şekilde şüphelinin teklifle ilgili kararını vermeden önce, savcının bulunmadığı bir ortamda müdafii ile serbestçe görüşebileceğı de maddenin devam eden fıkrasında açıkça belirtilmiştir. Şüpheli ayrıca teklifi düşünmek ve kararını bildirmek için on günlük bir düşünme süresi isteme hakkına sahiptir; bu hakkı savcı tarafından şüpheliye ayrıca hatırlatılır (Fransız CMK m. 495-8, f. 6). On günlük düşünme süresi savcı önünde geçen süreçte şüphelinin acele etmesini veya baskı altında hissetmesini önlenme amacıyla getirilmiştir⁵⁴.

Eğer şüpheli, on günlük düşünme süresini talep ederse, bu durumda savcı gerekli görürse şüpheliyi hakkında adli kontrol veya tutuklama tedbiri uygulanması için özgürlükler hakiminin (*juge des libertés et de la détention*) önüne sevk edebilir. Özgürlükler hakimi konutta elektronik izleme tedbirine, adli kontrole veya istisnai olarak -eğer teklif edilen ceza veya cezalardan biri iki ay veya daha fazla hapis cezası olup savcılık derhal infazını talep etmişse- tutuklanmasına (*détention provisoire*) karar verebilir (Fransız CMK m. 495-10). Bu tür bir kararının alınması halinde hakkında tedbir uygulanan şüpheli, tedbir kararının alındığı tarihten başlayarak on ila yirmi gün içerisinde yeniden savcı huzuruna çıkarılır⁵⁵.

2. Savcılığın Talebinin Mahkemeye Sunulması ve Değerlendirilmesi

Şüpheli, savcının teklifini kabul ederse bu usulün yargısal aşamasına geçilir. Savcı kabul edilen teklifini, onaylanarak hükme bağlanması talebiyle yetkili mahkemeye sunar. Bunun üzerine şüpheli derhal savcının yazılı talebiyle başvuru mahkeme başkanının veya onun tarafından görevlendirilen bir hakim önüne çıkarılır. Eğer şüpheli tutuklu değilse mahkeme başkanı veya görevlendirdiğı hakim önüne çıkmak üzere çağırılması en fazla bir ayı bulabilir (Fransız CMK m. 495-9, f. 1). Bu hükümden yola çıkılarak şüphelinin tutuklu olması halinde yetkili mahkeme önüne çıkarılmasının bir aylık bir sürece yayılamayacağı, derhal mahkeme önüne çıkarılmasının güvence altına alındığı ifade edilmektedir⁵⁶.

⁵³ Boulloc, s. 846; Dreyer / Mouysset, s. 350; Stefani / Levasseur / Boulloc, s. 927; Molins, parag. 30.

⁵⁴ Céré, s. 45 vd.

⁵⁵ Dreyer / Mouysset, s. 350; Stefani / Levasseur / Boulloc, s. 927, dn. 2.

⁵⁶ Dreyer / Mouysset, s. 350.

Şüphelinin yetkili mahkeme veya görevlendirilmiş hakim önüne çıkmasıyla birlikte savcının yazılı talebinin onaylanmasına ilişkin bir duruşma görülür. Bu duruşma alenidir (Fransız CMK m. 495-9, f. 2). Maddenin ilk düzenlendiği halinde, savcılığın talebinin “mahkeme heyetinin odasında” görüleceği ifade edilmiş, bu ifade Kanun’un hazırlanma sürecinde Parlamento’da pek çok tartışmaya konu olmuştur⁵⁷. Bu tartışmalardan sonra ilgili maddeyi inceleyen Fransız Anayasa Mahkemesi (Fransız AYM) 2 Mart 2004 tarihli kararında⁵⁸ hürriyeti bağlayıcı cezaya hükmedilebilen bir duruşmanın kamuya açık ve aleni olması gerektiğini vurgulayarak Anayasa’ya aykırı bulmuştur⁵⁹. Bu karar doğrultusunda madde metninde suçluluğun ön kabulü üzerine duruşma usulündeki duruşmanın aleni olduğu açıkça belirtilmiştir.

Bu usuldeki duruşmalarda hakim, şüpheli ve müdafinin bulunması zorunlu olsa da⁶⁰, savcının hazır bulunması zorunlu değildir (Fransız CMK m. 495-9, f. 2). Savcının duruşmalarda hazır bulunup bulunmayacağı Fransız yargı organları önünde değerlendirilmiş, en son kanun koyucu tarafından yapılan 26.07.2005 tarihli kanun değişikliğiyle birlikte savcının hazır bulunmasının zorunlu olmadığı maddeye eklenmiştir⁶¹. Burada özellikle, duruşmaların basitleştirilerek sürecin hızlandırılmasının suçluluğun ön kabulü üzerine duruşma usulünün varlık nedenlerinden biri olduğunun altı çizilmiş, savcının duruşmalarda bulunarak söz alması ve bir taraf olarak hareket etmesi halinde bu amacın anlamsız kalacağı ifade edilmiştir⁶². Aynı şekilde, maddi olaya ilişkin hususlar şüpheli tarafından kabul edildiği ve sürecin hızlandırılması amaçlandığı için tanıkların da duruşmaya çağırılması söz konusu değildir⁶³. Ancak mağdurun kimliği belli ise mağdur bu usulün uygulandığından derhal haberdar edilerek duruşmaya çağırılır (Fransız CMK m. 495-13, f. 1). Fransız hukukunda mağdurun suç nedeniyle oluşan tazminat hakkını talep amacıyla şahsi dava açma hakkı da bulunmakta (Fransız CMK m. 2)⁶⁴, bu durumda ceza davasında mahkeme tarafından tazminata da hükmedi-

⁵⁷ Parlamentodaki tartışmalara ilişkin olarak bkz. François Desprez, “*La Comparution Sur Reconnaissance Préable de Culpabilité: 18 Mois d’Application à Montpellier (1er Octobre 2004-1er Avril 2006)*”, Archives de Politique Criminelle, Editions A. Pédone, No. 28, 2006/1, s. 109-134, s. 112, dn. 11.

⁵⁸ Fransız AYM Kararı No. 2004-492DC, 02.03.2004, JO 10.03.2004, s. 4637.

⁵⁹ AYM kararının dışında AİHS m. 6/1 uyarınca adil yargılanma hakkı kapsamında yargılamanın aleniyeti ilkesi de bu durumu desteklemektedir. Pradel, s. 771. Kararda ayrıca AİHS m. 8, 9 ve 16’ya gönderme yapılarak hapis cezasına hükmedilebilen bir yargılamanın özel durumlar gerektirmediği sürece kamuya açık olması gerektiği vurgulanmıştır. Desprez, s. 112, dn. 11.

⁶⁰ Dreyer / Mouysset, s. 350-351.

⁶¹ Fransız AYM’nin 22.07.2005 tarih, 2005-520 sayılı kararıyla anılan kanun değişikliğinin Anayasa’ya uygun olduğuna hükmedilmiştir. Desprez, s. 123, dn. 42; Bu konudaki görüşler için bkz. Molins, parag. 35-37.

⁶² Desprez, s. 123.

⁶³ Pradel, s. 772.

⁶⁴ Pamuk, s. 38.

lebilmektedir. Bu doğrultuda suçluluğun ön kabulü üzerine duruşma usulündeki duruşmada hem ceza davası hem de mağdurun şahsi davası hakkında hüküm verilir⁶⁵. Eğer mağdur bu duruşmaya katılma hakkını kullanamadıysa, failin olağan usulde mahkeme önüne çıkarılmasını sağlamak üzere doğrudan davet (*citation directe*) yoluna gitme imkanını kullanabilecektir (Fransız CMK m. 495-13, f. 2)⁶⁶.

Bu usulde hakim şüpheli ile müdafini kamuya açık duruşmada dinler ve olaya konu eylemlerin gerçek olup olmadığı ile hukuki nitelendirmesini değerlendirir (Fransız CMK m. 495-9, f. 2)⁶⁷. Bu değerlendirme kapsamında olayla ilgili bilgilerin gerçeğe uygunluğunu, failin teklifi kabulünde samimi olup olmadığını⁶⁸, kabul beyanının müdafii hazır bulunduğu anda yapılıp yapılmadığını, beş yıllık hapis cezası üst sınırına riayet edilip edilmediği gibi, bu usul kapsamında bir suç olup olmadığını gösteren hususları da denetler⁶⁹.

3. Talebin Mahkemece Karara Bağlanması

Değerlendirmesi sonucunda eylemler ve hukuki sonucu teyit eden mahkeme başkanı veya görevli hakim savcı tarafından teklif edilen cezayı veya cezaları yazılı olarak onaylamaya karar verirse, kararını aynı gün gerekçeli bir kararname (*ordonnance*) ile açıklar (Fransız CMK m. 495-9, f. 2). Bu noktada maddedeki “onaylamaya karar verebileceği” ifadesinin de belirttiği şekilde, hakim değerlendirmesi sonucunda savcılığın teklifini onaylamak konusunda takdir yetkisi bulunduğu, onay zorunluluğu bulunmadığı anlaşılmaktadır⁷⁰.

Mahkeme başkanı veya görevli hakim tarafından hükmedilen onay kararnamesinin gerekçeli olması gerektiği ve gerekçelerin içeriği Fransız CMK m. 495-11, f. 1’de gösterilmiştir. Bu hükme göre hakim, şüphelinin kendisine isnat edilen eylemleri ve savcılık tarafından teklif edilen cezai yaptırımları müdafii huzurunda kabul ettiğini, ayrıca, hükmedilen cezai yaptırımların suçun işlendiği koşullar ve failin kişiliği yönünden temellendirilmiş olduğunu içeren bir gerekçe sunmalıdır. 2019 yılındaki kanun değişikliği ile Fransız CMK’ya eklenen m. 495-11, f. 1 ile birlikte hakim duruşma esnasında yapacağı denetimin içeriği de yeniden formüle edilmiş olmaktadır. Böylece hakim, somut olayın koşullarıyla bağlantısını kurmak için savcılığın teklif ettiği cezayı da gözden geçirmesi beklenmektedir⁷¹.

⁶⁵ Pradel, s. 774; Pamuk, s. 118.

⁶⁶ Stefani / Levasseur / Boulloc, s. 928; Dreyer / Mouysset, s. 352; Pamuk, s. 118.

⁶⁷ Stefani / Levasseur / Boulloc, s. 928.

⁶⁸ Dreyer / Mouysset, s. 351.

⁶⁹ Céré, s. 45 vd.; Pradel, s. 772; Molins, parag. 39.

⁷⁰ Molins, parag. 38.

⁷¹ Gerekçe zorunluluğu kapsamında hakim, savcının cezayı Fransız CK m. 130-1 ve 132-1’e uygun olarak belirleyip bireyselleştirdiğini ve cezanın ağırlığının somut olayın koşullarıyla orantılı olduğunu da denetleyecektir. Molins, parag. 39.

Mahkeme başkanı veya hakimın savcılığın teklifini değerlendirmesinin kapsamı, 2004 yılında Adalet Bakanlığı tarafından çıkarılan Suçluluğun Ön Kabulü Üzerine Duruşma Usulü Hakkındaki Sirküler’de de ayrıca açıklanarak belirlenmiştir⁷². Sirküler’de hakimın denetiminin kapsamı failin suçluluğunun tespiti, isnat edilen eylemleri kabul etmiş olduğunun, eylemlerin hukuki nitelemesinin yerinde olduğunun, belirlenen cezanın kanuna uygun ve orantılı olduğunun teyit edilmesi olarak açıklanmıştır⁷³. Sirküler’de de vurgulandığı üzere hakim eğer suçun işlenme koşulları ve failin kişiliğine uygun ve orantılı bir cezanın bulunmadığına kanaat getirirse talebin reddi kararı verir. Hakimın savcının belirlediği cezayı değiştirme yetkisi bulunmamaktadır.

Mahkeme başkanı veya görevli hakim, m. 495-11’de sayılan bu koşulların oluşmadığı hallerin yanı sıra, olayın mahiyetinin, sanığın kişiliğinin, mağdurun durumunun veya kamu menfaatinin olağan usulde duruşma yapılmasını gerektirdiğini düşündüğünde de savcılığın teklifini karara bağlamayı reddedebilir (Fransız CMK m. 495-11-1). Aynı şekilde mağdurun belli olması halinde, duruşmaya gelmesi ve mağdurun Fransız CMK m. 495-13 kapsamında bu usuldeki duruşmada dinlenmesi sırasında suçun işlenme şekline veya failin kişiliğine ilişkin yeni bir bilginin ortaya çıkması halinde de hakimın ret kararı vermesi mümkündür (Fransız CMK m. 495-11-1). Hakim eylemlerin hukuki nitelendirmesinin farklı olması gerektiğini veya savcılığın takdir ettiği cezanın failin kişiliği ve olayın koşullarına nazaran orantısız olduğunu tespit ederse yine yukarıda da belirtildiği üzere ret kararı verecektir⁷⁴. Şüphelinin savcılığın teklifini kabul etmemesi veya hakimın yukarıda belirtilen herhangi bir nedenle ret kararı vermesi halinde, savcılık olağan usullerden biriyle muhakemeye devam edilmek üzere dosyayı yetkili mahkemeye sevk eder (Fransız CMK m. 495-12, f. 1).

Duruşmanın sona ermesiyle birlikte verilen hükmün yanı sıra sürece ilişkin yapılan işlemlerin ve bilhassa sanığın ikrarıyla cezaları kabul ettiğine ilişkin beyanının yer aldığı bir tutanak düzenlenir. Ancak savcılığın teklif ettiği cezaların kabul edilmemesi veya mahkemenin savcılığın talebini reddetmesi halinde, tutanak olağan yargılama usulünün devam ettiği makamlar önüne gönderilmeyecek, taraflar tutanakta yer alan hususları ileri süremeyecektir (Fransız CMK m. 495-14). Aynı şekilde şüphelinin kabul etmediği veya onaylanarak hükme bağlanma-

⁷² 02.09.2004 Tarihli, Crim-04-12-E8-02.09.04 Sayılı Sirküler, http://www.textes.justice.gouv.fr/art_pix/circulaire020904comparution.pdf (erişim tarihi: 10.12.2019).

⁷³ Pradel, s. 774, dn. 1. Sirküler’de denetim kapsamında eylemin hukuki nitelemesinin yerinde olmadığına kanaat getiren hakim talebi reddetmek zorundadır. Çünkü iddia pazarlığından farklı olarak hukuki niteleme üzerinde anlaşılması mümkün değildir. Ayrıca Sirküler’de (2.3.3.1.3.) verilen cezanın orantılılığının hakimın, olağan usulde kendisinin öngörebileceği ceza miktarıyla savcının teklifi arasındaki farkın büyük olması halinde bozulduğunun kabul edileceği de vurgulanmıştır.

⁷⁴ Dreyer / Mouysset, s. 351.

yan suçluluğun ön kabulü üzerine duruşma usulünde sunmuş olduğu ikrarının diğer yargılama süreçlerinde dikkate alınması mümkün değildir⁷⁵. Bu hükmün amacı failin diğer yargılama süreçlerinde savunma hakkını serbestçe kullanabilmesi, bu usulün uygulanması sırasında eylemleri üstlenmiş veya hakkında belirli bir cezanın verilmesini kabul etmiş olmasının daha sonraki süreçlerde bu hususlara karşı savunma yapma imkanını engellememesidir⁷⁶. Ayrıca Kanun'da açıkça yer verilmiş olmasa da, adil yargılanma hakkı kapsamında korunan mahkemenin tarafsızlığı ilkesinin bir gereği olarak, suçluluğun ön kabulü üzerine duruşma usulünün uygulanmasının herhangi bir nedenle tamamlanamadığı hallerde fail hakkında başlatılan olağan yargılama usulünde aynı hakim görev yapmaması gerektiği ifade edilmektedir⁷⁷.

Mahkemenin savcılığın teklif ettiği cezayı onaylayan kararnamesinin (*ordonnance d'homologation*) mahkumiyet hükmünün tüm sonuçlarını doğuracağı ve derhal infaz edilebilir olduğu Fransız CMK m. 495-11'de açıkça belirtilmiştir. Aynı maddede hapis cezasının onaylanması halinde bu hükmün infazına ilişkin hususlara da açıklık getirilmiştir. Bu doğrultuda eğer hapis cezası söz konusu ise hükümlü infaz hakimisi önüne çıkarılır veya derhal tutukevine (*maison d'arret*) alınır (Fransız CMK m. 495-11, f. 2). Bu yollardan hangisinin takip edileceğine daha önce belirtildiği üzere savcılığın cezayı belirleyen teklifinde karar verilir (Fransız CMK m. 495-8, f. 2)⁷⁸.

Savcılığın teklifinin onaylandığı kararnameye karşı hem hükümlünün hem de savcılığın olağan kanun yolu olan istinaf (*appel*) yoluna başvurusu mümkündür⁷⁹. Ret kararnamesine karşı ise hükümlünün de savcılığın da kanun yoluna başvurusu mümkün değildir⁸⁰. Bu durumda savcılık olağan usulde kovuşturmayaya devam edilmesi için görevli mahkemeye başvuracaktır. Ancak bu durumda masumiyet karinesinin de bir gereği olarak failin suçluluğun ön kabulü üzerine duruşma usulünde yapmış olduğu açıklamalar ve ikrarı dikkate alınmayacaktır⁸¹.

⁷⁵ Pradel, s. 774.

⁷⁶ Molins, parag. 49.

⁷⁷ Molins, parag. 50.

⁷⁸ Pradel, s. 774.

⁷⁹ Esasında cezayı baştan kabul eden şüphelinin daha sonra kanun yoluna başvurabilmesi imkanı çelişkili gibi gözükse de hem hükümlüye son kez kabulünden dönme imkanı tanınması hem de adil yargılanma hakkı kapsamında mahkumiyet hükmüne karşı kanun yoluna başvuru hakkının tanınması yükümlülüğünün bir gereği olarak dahil edildiği ifade edilmektedir. Molins, parag. 51, 52; Bouloc, s. 847.

⁸⁰ Molins, parag. 45.

⁸¹ Dreyer / Mouysset, s. 351.

III. TÜRK HUKUKUNDA SERİ MUHAKEME USULÜ

A. Tanımı

Seri muhakeme usulü CMK'nın 250. maddesinde düzenlenmektedir. CMK m. 250'de on beş fıkra içerisinde seri muhakeme usulünün uygulanma koşulları ve genel kurallarına yer verilmiş, ancak kurumun uygulanmasına ilişkin bazı ilke ve kurallar yönetmeliğe bırakılmıştır (CMK m. 250/15). Maddede sözü edilen yönetmelik "Ceza Muhakemesinde Seri Muhakeme Usulü Yönetmeliği" (Yönetmelik) adıyla 31.12.2019 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir⁸². Bu doğrultuda, henüz uygulanmasına yeni başlanılmış olan bu usulün uygulama esas ve usullerine ilişkin açıklamalarımızda CMK m. 250 ile birlikte Yönetmelik'te yer verilen hükümler temel alınmış, kurumun genel özellikleri Fransız hukukundaki örnek ile karşılaştırılmasına imkan verecek ölçüde sınırlandırılarak ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu bölümde seri muhakeme usulüne ilişkin açıklamalarda yeri geldikçe Fransız hukukundaki suçluluğun ön kabulü üzerine duruşma usulüne ilişkin düzenlemeyle arasındaki farklılıklara da değinilmiştir.

Seri muhakeme usulü, madde gerekçesinde belirtildiği şekliyle, şüphelinin daha az bir yaptırım beklentisiyle bu usulü kabul etmesiyle başlamakta, *"bir tarafta şüpheli diğer tarafta savcılık ile hüküm ve denetim makamı olarak mahkemenin bulunduğu bir süreci ifade etmektedir"*⁸³.

B. Koşulları

Seri muhakeme usulünün uygulanma koşulları, CMK m. 250'den yola çıkılarak, bu usul kapsamında sayılan suçlardan birinin söz konusu olması, kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilmemiş olması, şüphelinin bu usulün uygulanmasını kabul etmesi ve bu usulün uygulanmasına engel hallerin bulunmaması olarak belirlenebilir.

Seri muhakeme usulünün uygulanabilmesinin ilk koşulu bu usul kapsamındaki suç tiplerinden birinin söz konusu olmasıdır. Bu usul yalnızca CMK m. 250/1-a bendinde katalog halinde sayılarak belirlenen sınırlı sayıdaki suçlarda uygulanabilmektedir⁸⁴. Bu suçlar dışındaki suçlarda, aynı hafiflikte veya daha hafif oldu-

⁸² Ceza Muhakemesinde Seri Muhakeme Usulü Yönetmeliği, R.G. 31.12.2019, S. 30995 (4. Mükerrer).

⁸³ <https://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?pkanunlarno=256570&pkanunnu marasi=7188> (erişim tarihi: 10.12.2019).

⁸⁴ Bu suçlar CMK m. 250/ 1-a'da aşağıdaki şekilde sayılmış, Yönetmelik m. 6/1'de tekrar edilmiştir:

"a) Türk Ceza Kanununda yer alan;

1. Hakkı olmayan yere tecavüz (madde 154, ikinci ve üçüncü fıkra),
2. Genel güvenliğin kasten tehlikeye sokulması (madde 170),
3. Trafik güvenliğini tehlikeye sokma (madde 179, ikinci ve üçüncü fıkra),
4. Gürültüye neden olma (madde 183),

ğu düşünülse bile⁸⁵, seri usulün uygulanması mümkün değildir. CMK m. 250’de sayılan suçların haricinde Yönetmelik m. 5/1’de ayrıca ön ödeme ve uzlaştırma kapsamındaki suçların seri muhakeme usulü kapsamında olmadığı belirtilmiştir. Maddeye bakıldığında Türk hukukunda seri usulün kapsamının belirlenmesinde Fransız hukukundakinden farklı bir yol izlendiği görülmektedir. Fransız hukukunda suçluluğun ön kabulü üzerine duruşma usulü kapsamındaki suçların belirlenmesinde sayma yöntemi yerine yaptırım çeşidi ve miktarı yönünden kanuni üst sınırların gösterilmesi tercih edilmiş, yalnızca kapsam dışında bırakılan birkaç suç tipi sayılmıştır. Bu noktada bir yandan Türk kanun koyucusunun seri muhakeme usulü kapsamındaki suçların belirlenmesinde yalnızca ceza yaptırımının miktarını ölçüt almadığı⁸⁶, diğer yandan kapsamın Fransız hukukundaki suç kapsamından daha dar tutulduğu görülmektedir. Türk hukukunda seri muhakeme usulüne tabi suçların hafifliğinin belirlenmesinde cezanın tür ve miktarından ziyade suç tiplerindeki eylemlerin karmaşık yapıda olmamaları ve bu suçlarda delil elde etmenin kolay olmasının da dikkate alındığı düşünülebilir⁸⁷. Gerekçe’de bu usulün belirli bir önem derecesinin altında olan suçlarda uygulanmak üzere getirildiği ifade edilmiştir⁸⁸.

5. Parada sahtecilik (madde 197, ikinci ve üçüncü fıkra),
6. Mühür bozma (madde 203),
7. Resmi belgenin düzenlenmesinde yalan beyan (madde 206),
8. Kumar oynanması için yer ve imkan sağlama (madde 228, birinci fıkra),
9. Başkasına ait kimlik veya kimlik bilgilerinin kullanılması (madde 268),

suçları.

- b) 10/7/1953 tarihli ve 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunun 13’üncü maddesinin birinci, üçüncü ve beşinci fıkraları ile 15’inci maddesinin birinci, ikinci ve üçüncü fıkralarında belirtilen suçlar.
- c) 31/8/1956 tarihli ve 6831 sayılı Orman Kanununun 93’üncü maddesinin birinci fıkrasında belirtilen suç.
- d) 13/12/1968 tarihli ve 1072 sayılı Rulet, Tilt, Langırt ve Benzeri Oyun Alet ve Makinaları Hakkında Kanunun 2’nci maddesinde belirtilen suç.
- e) 24/4/1969 tarihli ve 1163 sayılı Kooperatifler Kanununun ek 2’nci maddesinin birinci fıkrasının (1) numaralı bendinde belirtilen suç”.

⁸⁵ Hüsnü Aldemir, *Ceza Yargılamasında Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usulleri*, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020, s. 28.

⁸⁶ Kızıllarslan, s. 1920.

⁸⁷ Seri usuldeki suçların mağdursuz suçlar ve uzlaşma kapsamında olmayan suçlar arasından seçildiğine ilişkin olarak bkz. Feridun Yenisey, “Adli Teşkilat ve Muhakeme Usulü”, Ayşe Nuhoğlu (der.), *Ceza Muhakemesi Hukuku Başvuru Kitabı*, 5. Baskı, Bilge Yayınevi, Ankara, 2020, s. 15-34, s. 27; Kanun koyucunun tercihiinde şahsi mağduriyetin doğmadığı, kamuya karşı işlenen, genellikle düzenleyici işlemlerle de önlenmesi mümkün suçları dikkate aldığına ilişkin olarak bkz. Kızıllarslan, s. 1923.

⁸⁸ <https://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?pkunlarno=256570&pkunnumarasi=7188> (erişim tarihi: 10.12.2019). Bu usul kapsamında gösterilen suçların yaptırımlarının hafif olmadığı, bu suçların önemsiz görülmesi halinde cezalarının indirilmesi gerektiği hakkında bkz. Nur Centel / Hamide Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 17. Bası, Beta Yayınları, İstanbul, 2020, s. 607.

Seri muhakeme usulüne başvurulabilmesinin ikinci koşulu, şüpheli hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilmemiş olmasıdır. Bu durumda savcı öncelikle şüpheli bakımından daha lehe sonuç doğuran kamu davasının açılmasının ertelenmesinin koşullarının oluşup oluşmadığına bakarak uygulanması mümkün değilse seri muhakeme usulüne başvuracaktır⁸⁹. CMK m. 250/1’de belirtilen bu koşuldan, seri muhakeme usulüne başvurulabilmesi için savcının kovuşturma evresine geçme yönünde bir iradesinin oluşmasının, diğer bir deyişle kamu davası açılacak yeterli şüpheyne ulaşılmış olmasının arandığı sonucuna ulaşılmaktadır⁹⁰. Kanun’da açıkça ifade edilmeyen bu husus, Yönetmelik m. 5/2’de vurgulanmış, bu usulün “*kamu davası açılabilmesi için yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilmesi üzerine kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilmediği takdirde*” uygulanabileceği ifade edilmiştir. Bu noktada yeterli delile ulaşılmasına yönelik gerekli tüm soruşturma işlemlerinin tamamlanmış olması gerektiği de bu koşul kapsamında belirtilmelidir⁹¹.

Seri muhakeme usulünün diğer bir koşulu şüphelinin bu usulün uygulanmasını kabul ettiğini beyan etmesidir (CMK m. 250/3, Yönetmelik m. 5/3). Müdafinin kabul sırasında hazır bulunması zorunluluğu da bu koşul kapsamında kanda açıkça düzenlenmiştir. Bu noktada belirtmek gerekir ki kabul beyanının içeriği yönünden Türk hukukundaki seri muhakeme usulü Fransız hukukundaki örnekten farklı düzenlenmiştir. Fransız hukukunda suçluluğun ön kabulü üzerine duruşma usulünde şüpheli yalnızca hakkında bu usulün uygulanmasını kabul etmemekte, aynı zamanda kendisine isnat edilen eylemleri gerçekleştirdiğini de ikrar etmektedir. Bu usulün uygulanmasını açıkça şüphelinin isnat edilen eylemleri kabul etmesi koşuluna bağlamayan⁹² Türk hukukunda savcılığın elinde Fransız hukukundan farklı olarak ikrar beyanı bulunmamaktadır.

Son olarak CMK m. 250/11-13 ile Yönetmelik m. 7’de seri muhakeme usulünün uygulanmasına engel haller gösterilmiştir. Buna göre bu usulün yaş küçüklüğü, sağır-dilsizlik ve akıl hastalığı hallerinin varlığı halinde uygulanması mümkün değildir (CMK m. 250/12, Yönetmelik m. 7/1). Suç faillerinden birinin bile bu haller kapsamında olması bu usulün uygulanmasına engeldir (Yönetmelik m. 7/2). Bu engel hallere yer verilme gerekçesi, Fransız hukukundakine ben-

⁸⁹ Aldemir, s. 63.

⁹⁰ Yenisey, Adli Teşkilat, s. 28.

⁹¹ Kızılarıslan, s. 1916, 1917; Soruşturmanın genel muhakeme sürecinde olduğu gibi yürütülmesi ve delillerin toplanması gerektiği hakkında bkz. Centel / Zafer, s. 598, 600.

⁹² Kızılarıslan, s. 1930; Teklifi kabul etmenin şüphelinin eylemleri gerçekleştirdiğini ve sorumluluğu da kabul ettiği anlamına geldiği yönündeki görüş için bkz. Cumhur Şahin / Neslihan Göktürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku II*, 10. Bası, Seçkin Yayınları, Ankara, 2020, s. 205.

zer şekilde, kabul beyanında bulunma iradelerinin geçerliliği sorunudur⁹³. Ancak Fransız hukukunda yalnızca yaş küçüklüğü engel haller arasında sayılmıştır. Bu yönüyle Türk hukukundaki düzenlemenin daha kapsamlı ve usulün getirilme amacına daha uygun olduğu görülmektedir. Zira yaş küçüklüğü gibi sağır-dilsizlik veya akıl hastalığının varlığı halinde de gerek kabul iradesinin geçersizliği gerekse bu kişiler hakkındaki cezanın bireyselleştirilebilmesi için hızlandırılmış bir usuldeki sürecin elverişli olmadığı ifade edilebilir. Bu hallerin yanı sıra Türk hukukunda şüpheliye ulaşılamaması hali de bu usulün uygulanması engellerinden biridir (CMK m. 250/13). Diğer bir uygulama engeli suçun iştirak halinde işlenmesi söz konusu olduğunda şeriklerden birinin bu usulü kabul etmemesidir (CMK m. 250/11, Yönetmelik m. 7/2). Bu durumda hiçbir şerik hakkında seri muhakeme usulüne başvurulamaz.

C. Uygulanma Usulü

Türk hukukundaki seri muhakeme usulüne başvurulması Fransız hukukundan farklı olarak ihtiyari değildir. CMK m. 250/1 uyarınca yukarıda belirtilen koşulların varlığı halinde seri muhakeme usulü “uygulanır”. Yönetmelik m. 5/2’de koşulları olduğu takdirde uygulanmasının zorunlu olduğu açıkça ifade edilmiştir. Savcılığın bu usulün uygulanmasını teklif edip etmeme yönünde bir takdir yetkisi bulunmamaktadır⁹⁴. Bu doğrultuda savcının seri muhakeme usulüne başvurulması mümkün olduğu halde bu usule başvurmayarak iddianame düzenlemesi iddianamenin iadesi nedeni olarak düzenlenmiştir (CMK m. 174/1-c). Şüphelinin de henüz hakkındaki soruşturma devam ederken, iddianame düzenlenene kadar savcılığa başvurarak seri muhakeme usulünün uygulanmasını talep etmesi mümkündür (Yönetmelik m. 5/11).

1. Savcılığın Talebinin Oluşturulması

Seri muhakeme usulünün uygulanması için gereken kanuni koşulların varlığını tespit eden savcı, ya şahsen ya da kolluk görevlilerine talimat vererek, öncelikle şüpheliye seri muhakeme usulü hakkında bilgi verir (CMK m. 250/2, Yönetmelik m. 8/2). Devamında savcı bu usulün uygulanmasına yönelik teklifini yapmak üzere şüpheliyi “en kısa zamanda” davet eder, şüphelinin mazeretsiz olarak gelmemesi veya kendisine ulaşılamaması hallerinde soruşturmaya olağan usulde devam edilir (Yönetmelik m. 9). Savcının daveti üzerine gelen şüpheliye teklifi sunmadan önce savcı öncelikle bilgi verir (Yönetmelik m. 10/1). Tek-

⁹³ Kızılarşlan, s. 1925; Burada kanun koyucunun maddede sayılan kişilerin yargılamalarındaki özellikleri öne çıkarmayı amaçladığı hakkında bkz. Erdener Yurtcan, *Ceza Yargılaması Hukuku*, 16. Bası, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2019, s. 719.

⁹⁴ Aldemir, s. 282; Gülsün A. Aygörmöz Uğurlubay / Nuran Haydar / Mehmet Korkmaz, “Seri Muhakeme Usulüne İlişkin Sorunlar”, ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi, Sayı: 2019/2, s. 255-306, s. 263; Kızılarşlan, s. 1915; Yurtcan, s. 714; Yenisey, Adli Teşkilat, s. 28.

lif öncesinde yapılan bu bilgilendirmenin içeriği Yönetmelik m. 10'da ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Savcı bizzat gerçekleştirdiği bu bilgilendirme sonrasında şüpheliye teklifini sunar ve şüpheli müdafii huzurunda teklifi kabul veya reddeden beyanını açıklar (CMK m. 250/3, Yönetmelik m. 10/1-d, m. 11). Görüldüğü üzere müdafinin hazır bulunması, CMK m. 250/3'ün kaleme alınış şekli takip edildiğinde savcının teklifi sunduğu anda değil⁹⁵, teklifin kabul edildiği anda zorunlu kılınmıştır. Anılan Yönetmelik hükümlerinde de müdafinin hazır bulunmasının yine "teklifi kabul" anında aranacağı belirtilmiştir (Yönetmelik m. 10/1-d, m. 11). Her ne kadar 250. maddenin gerekçesinde müdafinin teklif sırasında hazır bulunmasının zorunlu olduğu ifade edilmişse de gerekçenin yalnızca bir yorum aracı olduğu ve teklif ile kabul zamanları arasına düşünme süresi girebileceği düşünüldüğünde, bu hususun mevzuat metnine açıkça eklenmesinin daha yerinde olduğu vurgulanmalıdır⁹⁶. Bunun yanı sıra şüphelinin bilgilendirme esnasında müdafii güvencesinden yararlanmasına ilişkin bir hüküm getirilmediği, bilgilendirmenin doğru ve kapsamlı olarak gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği veya bu esnada şüphelinin iradesi üzerinde olumsuz bir etkinin yaratılıp yaratılmadığının⁹⁷ denetlenmesi konusunda bir güvencenin yaratılmadığının da altı çizilmelidir. Bu noktada hükmün Fransız hukukundaki düzenlemeden ayrıldığı görülmektedir. Fransız hukukundaki usulde zorunlu bir bilgilendirme aşaması bulunmamakta, ancak kanunda şüphelinin eylemleri kabul ettiğine ilişkin beyanının yapıldığı an ile savcının cezayı "teklif ettiği anda" müdafinin bulunmasının zorunlu olduğu açıkça düzenlenmektedir (Fransız CMK m. 495-8, f. 5). Hatta aynı maddede şüphelinin müdafii hakkından feragat edemeyeceği, müdafii dosyayı her zaman yerinde inceleyebileceği ve şüphelinin savcının olmadığı bir ortamda müdafiiyle görüşme hakkının bulunduğu da açıkça belirtilerek güvence altına alınmıştır. Türk hukukundaki seri usule ilişkin düzenlemeler müdafii zorunluluğu getirirse de Fransız hukukunda şüphelinin müdafiden yararlanma hakkını sağlayan bu kanuni güvenceleri içermemektedir.

Fransız hukukundaki gibi savcılığın teklifini düşünmek üzere süre talep edilmesi imkanına CMK metninde yer verilmemiş, ancak daha sonra çıkarılan Yönetmelik'te şüphelinin talebi üzerine savcılığın teklifini değerlendirmek amacıyla bir ayı aşmayacak makul bir süre verilebileceği öngörülmüştür (Yönetmelik

⁹⁵ Kızılarıslan, s. 1929.

⁹⁶ Teklifin müdafii de hazır bulunduğu bir ortamda yapılmasının kanuni zorunluluk olduğu hakkında bkz. Aldemir, s. 64; Teklifin müdafii hazır bulunduğu sırada yapılması gerektiği ve bu durumda şüpheliye ayrıca teklifi değerlendirme süresi verilmemesi gerektiği hakkında bkz. Şahin / Göktürk, s. 205; Savcının teklifini şüphelinin müdafii hazır bulunmaksızın yapamayacağı, teklif sırasında şüpheli ve müdafii savcının huzurunda bulunması gerektiği hakkında bkz. Yurtcan, s. 715.

⁹⁷ Müdafii hazır bulunmadığı bilgilendirme aşamasında bilgilendirme adı altında tehditle itirafa yönlendirmesi tehlikesi bulunmaktadır. Kızılarıslan, s. 1928.

m. 10/3). Fransız hukukunda on gün olan düşünme süresi, Türk hukukunda bir ayı aşmayacak şekilde savcı tarafından takdir edilecek bir süre olarak belirlenmiştir. Bu durumda savcının birkaç saat düşünüp cevap verilmesini istemesi veya bir ay içerisinde cevap verilmesini beklemesi mümkün olup, makul sürenin neye göre belirleneceği veya uzatılmasının talep edilip edilemeyeceği açık değildir. Bu durumun uygulamada eşitsizliğe yol açabilecek nitelikte olduğunun altı çizilmelidir.

Savcılığın teklifini kabul eden şüphelinin bu beyanını geri alıp alamayacağı hususuna da yine Kanun metninde yer verilmemiş, Yönetmelik m. 5/4'te hüküm kuruluncaya kadar kabul beyanının geri alınabileceği düzenlenmiştir.

Şüpheliye yöneltilen teklifle ilgili olarak ele alınması gereken diğer bir husus teklifin içeriğine ilişkindir. CMK m. 250/3'te savcılığın şüpheliye “seri muhakeme usulünün uygulanmasını” teklif edeceği belirtilmekte, bu ifadeden şüphelinin kabul etmeyi değerlendireceği teklifin yalnızca hakkında olağan usulden farklı bir usulün uygulanmasını ve kabul ederse cezasında kanunda gösterilen oranda indirim yapılacağını içerdiği sonucuna ulaşılmaktadır. Ancak her ne kadar bu ifadeden savcılığın seri usulün uygulanması teklifinin, şüpheli hakkında talep edilen ceza miktarını içermediği anlaşılmaktaysa da⁹⁸, Yönetmelik m. 10/2'de savcının teklifi yaparak şüpheliye yaptırımların neler olduğunu açıklayacağı ifadesine yer verilmiştir. Aynı doğrultuda Yönetmeliğe ek olarak yayımlanan kabul tutanağı örneklerinde, teklif metninin savcılığın belirlediği temel cezayı da içerdiği görülmektedir⁹⁹. Yine Yönetmelik m. 10/8'de şüphelinin teklifi kabul etmesi üzerine kabul tutanağına savcı tarafından hesaplanan sonuç cezanın da yazılacağı ve kabul eden tarafından imzalanacağı belirtilmiştir. Bu hükümlerden anlaşıldığı üzere, Türk hukukunda da Fransız hukukunda olduğu gibi, şüpheliye savcılığın belirlemiş olduğu ve hakkında uygulanmasını talep edeceği yaptırım tür ve miktarının açıklanması ve şüphelinin bu yaptırım ile olağan usulde alabileceği yaptırım arasında bir öngörüde bulunarak tercihte bulunması söz konusudur. Buna karşılık Fransız hukukundan farklı olarak Türk hukukunda seri muhakeme usulünde, indirimli ceza teklifi karşılığında şüphelinin eylemleri üstlenmesi, ikrarı açıkça aranmamıştır. Burada cezada doğrudan indirim imkanı karşılığında, şüphelinin eylemleri üstlenerek suçluluğuna ilişkin delil elde edilmesi değil, daha kısa süren ve olağan muhakeme işlemlerinin bazılarının dahil edilmediği farklı bir usulün uygulanması teşvik edilmektedir¹⁰⁰.

⁹⁸ Maddedeki ifadeden teklifin yalnızca seri muhakeme usulünün uygulanmasına yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Kızılarıslan, s. 1930.

⁹⁹ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/12/20191231M4-2-1.pdf> (erişim tarihi: 20.02.2020).

¹⁰⁰ Ceza indiriminin adil yargılanma kapsamındaki bazı haklardan vazgeçilmesi karşılığında bir ödül olarak öngörüldüğü izlenimini yarattığı görüşü için bkz. Centel / Zafer, s. 607.

Seri muhakeme usulünde, olağan yargılama usulünden farklı olarak, şüpheli hakkında uygulanacak cezayı savcı belirler. CMK m. 250/4 açıkça TCK m. 61'in birinci fıkrasında yer alan hususları dikkate alarak, hükmedilecek cezanın türünü ve miktarını belirleme yetkisinin savcı tarafından kullanılacağını düzenlemektedir. Bu hükme göre savcı yalnızca m. 61/1 uyarınca alt ve üst sınırlar arasında ceza miktarını takdir etmekte serbest olup, maddenin diğer fıkralarındaki hususları dikkate alamayacaktır¹⁰¹. Ceza miktarını belirleyen savcı, belirlediği cezadan kanunda yer alan oranda indirim yapar. Kanunda bu usule başvurulması halinde yapılacak indirim oranı savcının belirlediği temel cezanın yarısı olarak belirlenmiş olup (CMK m. 250/4), bu indirimin yapılması zorunludur¹⁰². Kanunda belirlenen orandaki indirimin haricinde başka bir indirim veya artırım yapılması mümkün değildir¹⁰³. Bu noktada CMK sistemindeki ceza belirleme yöntemi Fransız hukukundan ayrılmaktadır. Fransız hukukunda savcı ilgili suçlar için kanunda öngörülen ceza miktarının alt ve üst sınırları arasında cezayı genel hükümlere göre belirleyebilmekte ancak belirlenen sonuç ceza miktarı belirli bir üst sınırı aşmamaktadır. Türk hukukunda bu şekilde ceza miktarına üst sınır getirilmediği görülmektedir¹⁰⁴.

Temel cezayı belirledikten sonra, şüpheli hakkında belirlenen yaptırımın seçenek yaptırımlara çevrilmesi veya ertelenmesi ya da hükmün açıklanmasının geri bırakılmasının koşulları oluşmuş ise bunların uygulanmasına karar vermek de yine savcının takdirindedir (Yönetmelik m. 10/6, 7). Fransız hukukunda da savcının cezanın yanında ek cezalara ve ertelemeye karar vermesi mümkün olup, savcı cezanın infazına ilişkin hususları da belirleyebilmektedir (Fransız CMK m. 495-8, f. 2, 4).

2. Savcılığın Talebinin Mahkemeye Sunulması ve Değerlendirilmesi

Şüphelinin teklifi kabul etmesi ve kabul tutanağının imzalanmasını takiben savcılık seri muhakeme usulünün uygulanması amacıyla görevli mahkemeye talep yazısını ("Talepname", Yönetmelik m. 4, 12) sunar. Talepnamede yer alması

¹⁰¹ Gerekçe metni için bkz. <https://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?pkunlarno=256570&pkunnumarasi=7188> (erişim tarihi: 10.12. 2019); Savcının cezayı TCK m. 61/1'i göz önünde bulundurarak belirleyeceğine ilişkin bu düzenlemenin maddenin diğer fıkralarının uygulanmayacağı anlamına gelmediği yönündeki görüş için bkz. Şahin / Göktürk, s. 205, dn. 332.

¹⁰² Savcının indirim yapılmamasını takdir etme yetkisi veya indirim oranını değiştirme ya da takdiri indirim nedenlerini uygulama imkanı bulunmaz. Aldemir, s. 284.

¹⁰³ Gerekçe metni için bkz. <https://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?pkunlarno=256570&pkunnumarasi=7188> (erişim tarihi: 10.12. 2019).

¹⁰⁴ Kızılarıslan, s. 1933.

zorunlu hususlar CMK m. 250/8 ve Yönetmelik m. 12/2’de gösterilmiştir¹⁰⁵. Bu hususlar arasında savcılığın elde ettiği delillerin olayla ilişkilendirilmesine veya cezanın ertelenmesi, güvenlik tedbirine karar verme gibi yetkilerini kullanmasının gerekçelerine açıkça yer verilmemiştir¹⁰⁶.

Yönetmelik’te mahkemenin seri muhakeme usulünü talepnameyi aldığı gün inceleyerek değerlendireceği düzenlenmiştir. Bu doğrultuda talepnameyi alan mahkeme, aynı gün değerlendirerek talepteninin usulüne uygun olduğuna karar verirse şüpheliyi müdafii huzurunda dinlemek üzere çağırır (CMK m. 250/9). Şüpheli mazeretsiz olarak gelmezse bu usulden vazgeçmiş sayılır (CMK m. 250/9, Yönetmelik m. 13/5), bu durumda savcılığın talebinin reddine karar verilir¹⁰⁷. Şüpheli ile müdafinin mahkemeye gelmesi halinde mahkeme şüpheliyi müdafii huzurunda seri muhakeme usulü ile ilgili olarak dinler (Yönetmelik m. 13/1).

Burada mahkemenin bu usul kapsamında gerçekleştirdiği dinleme işleminin niteliği veya duruşma açılarak gerçekleştirilip gerçekleştirilmeyeceği kanun metninde açıkça belirlenmemiştir¹⁰⁸. Bu durum seri muhakeme usulünün Fransız hukukundaki örnekler arasındaki iki temel farklılığını ortaya çıkarmaktadır. İlki, kurumların ceza muhakemesi sistemlerindeki yeri ve hukuki niteliği ile ilgilidir. Fransız hukukunda suçluluğun ön kabulü üzerine duruşma usulü, ilgili başlıkta değinildiği üzere, kovuşturma evresine alternatif yol olarak değil, kovuşturma evresinin yürütülmesi çeşitlerinden biri olarak, bir alternatif kovuşturma usulü olarak, düzenlenmiştir. Bu doğrultuda Fransız hukukundaki usulde savcılığın talebini alan mahkeme kovuşturma evresinde duruşma açarak talebi incelemekte ve hüküm vermektedir. Türk hukukunda mevzuat hükümlerine bakıldığında, seri muhakeme usulü soruşturma sonunda uygulanmakta¹⁰⁹ ancak devamında kovuşturma evresine geçildiğine yönelik bir açıklık içermemektedir. Yönetmelik m. 13/1 hükmünde mahkemece yapılacak dinlemenin içeriği “seri muhakeme usulü ile ilgili” olacak şekilde sınırlandırıldığı, mahkeme önündeki işlemlerle ilgili olarak “duruşma”dan

¹⁰⁵ Buna göre talep yazısında: “a) Şüphelinin kimliği ve müdafii, b) Mağdur veya suçtan zarar görenlerin kimliği ile varsa vekili veya kanuni temsilcisi, c) İsnat olunan suç ve ilgili kanun maddeleri, ç) İsnat olunan suçun işlendiği yer, tarih ve zaman dilimi, d) Şüphelinin tutuklu olup olmadığı; tutuklanmış ise, gözaltına alma ve tutuklama tarihleri ile bunların süreleri, e) İsnat olunan suçu oluşturan olayların özeti, f) Cumhuriyet savcısı tarafından bu usulün uygulanmasının şüpheliye teklif edildiği ve şüphelinin müdafii huzurunda teklifi kabul ettiği, g) Belirlenen ceza ve/veya güvenlik tedbirleri ile uygulanmış ise hükmün açıklanmasının geri bırakılması, hapis cezasına seçenek yaptırımlar veya hapis cezasının ertelenmesine ilişkin hususlar,” yer alır.

¹⁰⁶ Kızılarıslan, s. 1939.

¹⁰⁷ Aldemir, s. 286.

¹⁰⁸ Kızılarıslan, s. 1941; Duruşmalı yapılacakına ilişkin olarak bkz. Aldemir, s. 174-175, s. 286.

¹⁰⁹ Seri usulün soruşturma evresinin “sonunda” uygulanacağına ilişkin ifadenin, bir sonraki evreye geçildiği izlenimi yarattığı ve bunun CMK m. 170/2’deki hatalı ifadedden kaynaklandığı hakkında bkz. Şahin / Göktürk, s. 208, dn. 335.

söz edilmediği ve bu aşamalarda da “şüpheli” kavramının kullanıldığı göz önünde bulundurulduğunda CMK metninden mahkemenin talepnameyi almasıyla birlikte kovuşturma evresine geçildiği anlaşılmamaktadır¹¹⁰. Yönetmelik m. 13/4’te taleptenamenin reddedilmesi halinde dosyanın savcılığa gönderilerek “soruşturmanın genel hükümlere göre sonuçlandırılacağı” ifadesi de bu tespiti desteklemektedir. Zira ceza muhakemesinde evrelerden geri dönülemez kuralı uyarınca mahkemenin talepnameyi kovuşturma evresinde incelediğinin kabul edilmesi halinde, taleptenamenin reddi üzerine soruşturmaya yeniden dönülerek devam edilmesi mümkün olmayacaktır. Her ne kadar Gerekçe’de hakimın şüpheliyi dinlemesi sırasında bu usule uygun düştüğü ölçüde duruşmaya ilişkin usul hükümlerinin kıyasen uygulanabileceği belirtilmişse de¹¹¹, gerekçenin bağlayıcı olmadığı dikkate alındığında, yalnızca bu ifadeden seri muhakeme usulünün kovuşturma evresinde duruşmalı yürütülen bir usul olarak anlaşılabileceği sonucuna ulaşmak mümkün değildir¹¹².

İkinci farklılık mahkemenin yaptırım hükmünü aleni duruşmada vermesi konusunda ortaya çıkmaktadır. Fransız hukukundaki usulün duruşma açılarak yürütülmesi kabul edilmiş, hatta Fransız CMK hükmünün ilk halinde dinlemenin mahkeme odasında yapılacağına ilişkin hüküm, kişi hakkında hürriyeti bağlayıcı bir cezaya hükmedilen bir sürecin aleni duruşmada yürütülmesi gerektiği gerekçesiyle Fransız AYM tarafından Anayasa’ya aykırı bulunmuştur. Bu doğrultuda kanun metni dinlemenin “aleni duruşmada” yapılacağı şeklinde değiştirilmiştir. Seri muhakeme usulünde ise mahkemenin incelemesi sonucunda savcının belirlediği ceza doğrultusunda hürriyeti bağlayıcı bir yaptırıma hükmedilebilmekte, ancak bu hükmün aleni duruşmada verileceği kanunda düzenlenmemektedir. Bu yönüyle kurum esasında 1412 sayılı mülga Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu’nda (m. 386-391) yer verilen sulh ceza hakimının ceza kararnameyi uygulamasına benzer özellik göstermektedir¹¹³. Duruşmasız bir usul olan ve hürriyeti bağlayıcı

¹¹⁰ Burada yeni bir “soruşturmaya sona erdiren hal” yaratıldığı hakkında bkz. Kızıllarslan, s. 1943; Seri muhakeme usulünün dava şartları kapsamında ele alınması hakkında bkz. Ahmet Gökçen / Murat Balcı / M. Emin Alşahin / Kerim Çakır, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020, s. 89.

¹¹¹ Gerekçe metni için bkz. <https://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?pkanunlarno=256570&pkanunnu marasi=7188> (erişim tarihi: 10.12. 2019).

¹¹² Bu usulde mahkeme önündeki sürecin soruşturma evresine dahil olduğu ve duruşmaya ilişkin hükümlerin usule uygun olduğu ölçüde uygulanabileceği görüşü için bkz. Şahin / Göktürk, s. 208.

¹¹³ “Duruşmasız ceza kararnameyi: Madde 386 - (Değişik: 5/3/1973 - 1696/49 md.) (Değişik birinci ve ikinci fıkralar: 7/1/1981 - 2369/10 md.): Sulh mahkemelerinin görevi içinde bulunan suçlara sulh hakimi, duruşma yapmaksızın bir ceza kararnamesi ile karar verebilir. Bu ceza kararnamesi ile ancak hafif veya ağır para cezasına veya nihayet üç aya kadar hafif hapis veya bir meslek ve sanatın icrasının tatiline veya müsadereye yahut bunlardan bir kaçına veya hepsine hükmedilebilir.

bir cezaya hükmedilebilen ceza kararnamesi usulüne ilişkin AYM’nin yaklaşımı, bu konuda Fransız AYM’den ayrılan bir bakış açısı ortaya koymaktadır. AYM bu konuda 2004 yılında verdiği kararında ceza kararnamesi usulünde basit suçlarla ilgili olarak aleni duruşma yapılmaksızın hüküm verilebilmesinin Anayasa’ya aykırı olmadığını kabul etmiş, önemli olanın maddi gerçeğin araştırılmasına engel olunmaması olduğunu vurgulamıştır¹¹⁴. Bu nedenle olağan muhakeme usulünün dışında kalan alternatif usullerde aleni duruşmaya yer verilmesi konusunda Türk hukuku ile Fransız hukuku arasında yaklaşım farklılığının olduğu ifade edilebilecektir.

Seri muhakeme usulünde mahkeme önündeki sürece mağdurun katılmasının mümkün olup olmadığına ilişkin düzenlemeye de yer verilmemiş, mağdurun seri usuldeki konumu ve katılma imkanına ilişkin hükümler bakımından da bu usul Fransız hukukundan ayrılmıştır. Fransız hukukunda mağdurun belirli olması halinde duruşma tarihinin tebliğ edileceği ve dilerse duruşmaya katılabileceği veya Fransız hukukunda tanınan şahsi dava hakkını kullanabileceği açıkça düzenlenmiştir (Fransız CMK m. 495-13, f. 1). Seri muhakeme usulünde ise mağdurlarla ilgili olarak CMK’da talepten mağdur veya suçtan zarar görenlerin kimliklerine yer verileceği belirtilmiştir (CMK m. 250/8-b), Yönetmelik’te ise seri usul sonunda verilen hükmün mağdur ve suçtan zarar görenlere veya katılma hakkını kullanabilecek kişilere tebliğ edileceği öngörülmüştür (Yönetmelik m. 14/2). Seri muhakeme usulü kapsamındaki suçların genellikle şahısların mağdur olduğu suçlardan oluşmadığı tespit edilmekteyse de hakkı olmayan yere tecavüz (TCK m. 154/ 2, 3) suçu gibi mağdurun belirli bir şahıs olabildiği suç tipleri bakımından bu şahısların zararının giderilebilmesi ve katılma hakkını kullanabilmesine ilişkin olarak ayrı düzenleme ve açıklık bulunmadığı görülmektedir. Her ne kadar, yukarıda değinildiği gibi, Fransız hukukunda mağdurun konumu ve ceza yargılaması sürecine dahil olma imkanları Türk hukukundan yapısal olarak farklı olsa da, olağan usulün dışına çıkan bir muhakeme usulünde mağdurun bu usule nasıl dahil edileceğinin kendi yapısal özelliklerine uygun şekilde ayrıca gözetilmemesi bir eksiklik olarak görülebilecektir¹¹⁵.

Ceza kararnamesiyle hükmedilecek hafif hapis cezası yerine “Cezaların infazı hakkında Kanun” gereğince para cezası da hükmolunabilir.” <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/5.3.1412.pdf> (erişim tarihi: 25.03.2020). Seri muhakeme usulünün genel olarak sulh ceza hakiminin ceza kararnamesi ile benzerlik gösterdiği hakkında bkz. Yenisey, Adli Teşkilat, s. 27; Gökçen / Balcı / Alşahin / Çakır, s. 92.

¹¹⁴ AYM Kararı, Esas Sayısı: 2004/36, Karar Sayısı: 2004/92, 30.6.2004. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/11/20051117-23.htm> (erişim tarihi: 25.03.2020).

¹¹⁵ Mağdur, müşteki ve diğer ilgililerin dinlenilmesine ilişkin hüküm bulunmamasına yönelik eleştiriler için bkz. Aldemir, s. 175; Seri muhakeme usulünde suçtan zarar görenin menfaatlerinin korunmamış olmasına yönelik eleştiriler için bkz. Yenisey, Adli Teşkilat, s. 30.

Mahkeme dinlemeyi gerçekleştirdikten sonra seri muhakeme usulünün koşullarının oluşup oluşmadığını denetleyerek değerlendirir. Bu kapsamda hakim şüphelinin bilgilendirilip bilgilendirilmediğini, teklifin müdafî huzurunda kabul edilip edilmediğini, bu usulün uygulama alanındaki suçlardan birinin söz konusu olup olmadığını denetleyecektir. Burada hakimın savcılığın talepnameisini hükme bağlaması için değerlendireceği üç husus belirlenmiştir. Bunlar eylemin seri muhakeme usulü kapsamında olması, bu usulün uygulanmasının kanuna uygun olarak teklif edilmiş olması ve teklifin şüphelinin müdafî huzurunda özgür iradesiyle kabul edilmiş olmasıdır (CMK m. 250/9, Yönetmelik m. 13/4, m. 14/1). Bu üç husus dışında bir denetim veya yargı faaliyeti kapsamında başkaca bir işlem yapması mümkün olmayıp, hüküm kurma veya reddetme nedenleri yalnızca bu hususlarla sınırlıdır¹¹⁶. Hakimın denetim yetkisi kapsamında şüpheliye isnat edilen eylemlerin hukuki nitelendirmesinin farklı olduğunu tespit ederek, bu durumda katalog suçlar arasında yer almayan bir suç bakımından bu usulün uygulanamayacağına karar vermesi de mümkündür. Ayrıca Gerekçe’de mahkemenin savcılığın hukuki nitelendirmesiyle bağlı olmadığı, farklı bir sonuca ulaşması halinde hukuki nitellemenin yerinde olmadığına dayanarak reddetmesinin mümkün olduğu belirtilmiştir. Yine Gerekçe’de mahkemenin olaya ilişkin maddi gerçeği araştırmak üzere delil toplaması, tanık dinlemesi gibi işlemlere başvurusu imkanının olmadığı, hakimın maddi gerçeğin araştırılmasını gerekli gördüğünde talebi reddedeceği de belirtilmiştir¹¹⁷. Bu şekilde Türk hukukunda hakimın talepnameyi denetleme ve değerlendirme yetkisinin kapsamının önemli bir kısmının madde metni yerine Gerekçe’de açıklanması, mahkeme önündeki faaliyetin içeriğinin ve niteliğinin belirlenmesinde karışıklık yaratabilecektir.

Yönetmelik m. 13/2 uyarınca, talepnamenin gerekli şekil ve içerikte olmadığını, maddi hata bulunduğunu, erteleme, hükmün açıklanmasının geri bırakılması veya seçenek yaptırımların koşullarının oluşmadığını veya cezanın mahiyetine uygun bir güvenlik tedbirinin eksik olduğunu tespit ettiğinde mahkemenin ret kararı vermeksizin talepnameyi düzeltilmesi için savcılığa iade etmesi gerekir. Bunun üzerine eksiklikleri veya hataları gideren savcılık talepnameyi yeniden mahkemeye gönderecektir (Yönetmelik m. 13/3).

3. Talebin Mahkemece Karara Bağlanması

Mahkeme koşulların oluşmadığını tespit ederse, talebin reddine karar vererek dosyayı soruşturmanın olağan usulle tamamlanması için savcılığa gönderir. Bu durumda şüphelinin seri muhakeme usulünü kabul ettiğine ilişkin beyanları

¹¹⁶ Madde metnindeki emirden hakimın hüküm kurmak konusunda takdir yetkisinin olmadığı anlaşılmaktadır. Uğurlubay / Haydar / Korkmaz, s. 272.

¹¹⁷ Gerekçe metni için bkz.

<https://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?pkunlarno=256570&pkunnu marasi=7188> (erişim tarihi: 10.12. 2019).

ve bu usul kapsamındaki diğer belgeler takip eden soruşturma ve kovuşturma işlemlerinde delil olarak kullanılamaz (CMK m. 250/10, Yönetmelik m. 5/8). Benzer bir hüküm Fransız hukukunda da yer almakta, şüphelinin seri usuldeki beyanları ile belgelerin ileri sürülemeyeceği ve tutanakların gönderilemeyeceği açıkça düzenlenmektedir.

Mahkeme koşulların oluştuğuna kanaat getirdiğinde ise, savcılığın taleptenmesinde sunduğu yaptırım doğrultusunda şüpheli hakkında hüküm kurar (CMK m. 250/9). Hakimin, koşulların oluştuğuna karar verdiği bir taleptenamedeki yaptırımı değiştirmek gibi bir yetkisi bulunmamaktadır. Bu durumda esasında, teklif ve kabul edilen yaptırımın belirlenmesinde maddi hata dışında, bir orantısızlık veya hakkaniyete aykırı bir sonuç tespit eden hakimin, yaptırımda değişiklik yapamayacağı için, taleptenamenin reddine karar verebilmesi gerekir. Ancak Yönetmelik m. 14/1'deki ifadeden hakimin denetim yetkisi kapsamında olan üç hususun varlığını tespit ettiği sürece hüküm vermesi gerektiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla cezanın eylemin ağırlığıyla orantısız veya yeterince temellendirilmemiş olduğunu tespit etse dahi hakimin talebi reddetmesi mümkün gözükmemektedir¹¹⁸. Hükümün Fransız hukukundaki düzenlemeden bu yönüyle de ayrıldığı görülmektedir. İlgili bölümde açıklandığı üzere Fransız CMK uyarınca hakim savcının talebini denetim yetkisi kapsamında cezanın orantılılığını da ret sebebi olarak dikkate alabilmektedir.

Mahkemenin savcılığın talep ettiği yaptırımı onaylayan kararı CMK ve Yönetmelik'te "hüküm" olarak ifade edilmekte, CMK m. 223 kapsamında mahkumiyet hükmü niteliği taşıdığı kabul edilmektedir¹¹⁹. Bu doğrultuda hakimin onay kararı doğrudan icra edilebilecek ve adli sicile işlenecektir¹²⁰. Bununla birlikte, savcılık makamının belirlediği cezanın mahkeme tarafından kamu davası açılmaksızın ve tartışılmaksızın onaylandığı bir kararın hüküm niteliği taşıdığına açık olduğu söylenemeyecektir. Hüküm genel tanımı itibarıyla ceza uyumsuzluğunun esasını çözen kararları ifade etmektedir¹²¹. Bu yönüyle seri muhakeme usulünde hakimin uyumsuzluğun esasıyla ilgili faaliyetinin sınırlandırılmış olmasının onay kararının hüküm niteliği taşıdığı konusunda tereddüt oluşturduğuna dikkat

¹¹⁸ Savcının belirlediği ceza miktarının isabetli olmadığı kanaatine varıldığında taleptenamenin reddine karar verilmesinin yerinde olacağına ilişkin bkz. Aldemir, s. 177; Mahkemenin savcının talebini aynen kabul etmek zorunda olmadığı ve dosyadaki bilgi ve belgelere göre savcının ortaya koyduğu sonuçları, cezanın belirlenmesi de dahil olmak üzere, her yönüyle değerlendirebileceğine ilişkin görüş için bkz. Yurtcan, s. 718.

¹¹⁹ Aldemir, s. 285-286.

¹²⁰ Hükümün adli sicile kaydedileceği Yönetmelik m. 10/1-f'de bilgilendirme kapsamındaki hususlardan biri olarak gösterilmiştir.

¹²¹ Feridun Yenisey / Ayşe Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Güncellenmiş 7. Bası, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2019, s. 750; Hükümler mahkemelerin bir uyumsuzluğu çözen sonuç kararları niteliğindedir. Yurtcan, s. 719.

çekilmelidir. Fransız hukukundaki usulde Türk hukukundan farklı olarak hakim verdiği onay kararnamesinin mahkumiyet hükmünün sonuçlarını doğuracağı ve derhal infaz edilebilir olduğu kanun metninde açıkça düzenlenmiştir (Fransız CMK m. 495-11, f. 2). Fransız hukukunda hakimin esasla ilgili denetim yetkisi sınırlandırılmış olsa da mağdurun da katılabildiği aleni duruşmada cezanın oranlılığının dikkate alındığı bir usul söz konusudur.

CMK m. 250/14 uyarınca mahkemenin talepname doğrultusunda kurduğu hükme karşı itiraz yoluna başvurulması mümkündür. Yukarıda belirtildiği üzere hüküm olarak nitelendirilen bir karara karşı istinaf kanun yolunun açılmamış olması ve itiraz kanun yoluna tabi tutulmuş olması düzenlemeyi bu yönden de karışık hale getirmektedir¹²². Türk hukukundan farklı olarak Fransız hukukundaki usulde hakimin onay kararnamesine karşı olağan kanun yolu olan istinafa başvurma imkanı tanınmış (Fransız CMK m. 495-11, f. 3), böylece bu usulde verilen kararlar ilgili olarak bir üst derece mahkemesi önünde denetim imkanı veren bir kanun yolu sunulmuştur¹²³.

IV. TÜRK VE FRANSIY HUKUKLARINDAKİ DÜZENLEMELERE YÖNELİK ÖNE ÇIKAN DEĞERLENDİRMELER

Türk ve Fransız hukuklarındaki seri usullerin yukarıda ele alınan düzenlenme şekilleri ve özellikleri karşılaştırıldığında, bu iki kurumun özellikle adil yargılanma hakkı kapsamında yer alan bazı güvencelerle, ceza muhakemesi sisteminin genel yapısı ve bu yapıdaki sùjelerin rolleriyle ve nihayet ceza muhakemesinin etkinliğiyle ilgili bazı tespitler öne çıkmaktadır. Bu bölümde, öne çıkan bu tespitlerin karşılaştırmalı bir yolla genel bir çerçevede ele alınmasına çalışılmıştır.

A. Adil Yargılanma Hakkı Kapsamındaki Güvenceler

Seri veya basitleştirilmiş bir muhakeme usulü öngören kurumların her biri süreci hızlandırmak amacıyla olağan muhakeme sürecinin işlemlerini ve düzenini değiştirmektedir. Bu değişime bağlı olarak olağan usulde temin edilen adil yargılanma hakkı kapsamındaki güvencelerin de bazıları devre dışı bırakılmakta veya sınırlandırılmaktadır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) bu konuda, sanığın suçluluğunun hızlandırılmış bir usulle tespit edilmesine yönelik bir muhakeme sürecinin bazı haklardan feragat edilmesini gerektirdiğini ve AİHS m. 6'nın şüpheli veya sanığın kendi özgür iradesiyle ceza muhakemesindeki bazı güvencelerden bu şe-

¹²² İtiraz kanun yolu öngörülmesi bu usulde verilen kararın hükümden ziyade hakim kararı gibi bir karar niteliğinde olduğunu göstermekte, bu nedenle kararın hüküm niteliğinde de bir belirsizlik yaratmaktadır. Kızılarıslan, s. 1942, 1944; Hüküm niteliğindeki kararlara karşı öngörülmesi gereken kanun yolunun istinaf olması gerektiği hakkında bkz. Yurtcan, s. 719.

¹²³ Cünhaların yargılanmasında olağan kanun yolu olarak istinaf (*appel*) başvurusu bir üst dereceli mahkemeye yapılır. Pradel, s. 825.

kilde feragat etmesini engellemediğini ifade etmiştir¹²⁴. *Natsvlshvili ve Togonidze / Gürcistan* kararında Mahkeme, Gürcistan'da muhakemenin hızlandırılmasına yönelik alternatif usuller kapsamında uygulanan iddia pazarlığı benzeri kurumu adil yargılanma hakkına etkisi yönünden değerlendirmiş, AİHM m. 6'ya aykırılık bulunmadığı sonucuna ulaşmıştır¹²⁵. Bu kararda AİHM öncelikle, failin soruşturma makamlarıyla işbirliği veya ikrarı karşılığında cezada indirim almasını sağlayan usuli yöntemlerin Avrupa ceza adaleti sistemlerinin genelinde bulunan bir özellik olduğunun altını çizmiştir. Buradan yola çıkarak Mahkeme iddia pazarlığı usulünün yerinde olmayan bir usul olduğunun otomatik olarak söylenemeyeceğini, doğru icra edildiği takdirde hem muhakeme sürecini hızlandırmak ve mahkemelerin iş yükünü azaltmak hem de yolsuzluk ve örgütlü suçlulukla mücadelede faydalı bir araç olacağını belirtmiştir¹²⁶. Ancak AİHM'e göre bu usulün adil yargılanma hakkının ihlaline yol açmaması için şüpheli veya sanığın bu usul kapsamındaki anlaşmayı hukuki sonuçları hakkında yeterince bilgilendirilmiş olarak özgür iradesiyle kabul etmesi ve anlaşmanın kapsamı ile adil şekilde gerçekleştirilmiş olduğunun mutlaka yeterli yargısal denetime tabi tutulmuş olması gerekir¹²⁷. Bu yaklaşım doğrultusunda AİHM, iddia pazarlığı benzeri hızlandırılmış bir alternatif usulle ilgili olarak, bu usulün şüphelinin kendi iradesiyle tercih ve teklif edilmesi, şüpheliye dosyayla ilgili verilere erişim imkanının sağlanması, şüphelinin muhakeme sürecinin tamamında müdafiden yararlanma imkanının tanınması, savcılık ile anlaşma ve kabul sırasında herhangi bir baskıya maruz kalıp kalmadığının mahkeme tarafından denetlenmiş olması hususlarını dikkate alarak olayda adil yargılanma hakkının ihlal edilmediğine karar vermiştir¹²⁸. Ayrıca bu usulün yargısal denetime tabi olma koşulunu sağlaması bakımından, mahkemenin savcılık ve şüpheli arasındaki anlaşmayı onaylamak zorunda olmasını, mahkemenin savcılığın eylem karşılığında önerdiği cezanın yerindeliğini denetlemesini ve değiştirebilmesini, mahkemenin sanık hakkındaki suçlamaların yeterli delille desteklenmiş olduğunu denetlemesini de olumlu özellikler olarak değerlendirmiştir¹²⁹.

Fransız hukukunda da suçluluğun ön kabulü üzerine duruşma usulünün adil yargılanma hakkını bazı yönlerden ihlal ettiği Fransız AYM önünde ileri sürülmüştür. Bu usulün adil yargılanma hakkı kapsamındaki güvenceleri taşıyıp taşı-

¹²⁴ AİHM bu konudaki yaklaşımı için ayrıca bkz. Kwiatkowska/İtalya (Başvuru No. 52868/99, 30.11.2000) Scoppola / İtalya (No. 2) (Başvuru No. 10249/03, 17.09.2009, parag. 135).

¹²⁵ AİHM 29.04.2014 Natsvlshvili-Togonidze/Gürcistan kararı Başvuru No. 9043/05. Molins, parag. 5.

¹²⁶ AİHM 29.04.2014 Natsvlshvili-Togonidze/Gürcistan kararı Başvuru No. 9043/05, parag. 90.

¹²⁷ AİHM 29.04.2014 Natsvlshvili-Togonidze/Gürcistan kararı Başvuru No. 9043/05, parag. 92.

¹²⁸ AİHM 29.04.2014 Natsvlshvili-Togonidze/Gürcistan kararı Başvuru No. 9043/05, parag. 93-94.

¹²⁹ AİHM 29.04.2014 Natsvlshvili-Togonidze/Gürcistan kararı Başvuru No. 9043/05, parag. 95.

madığını inceleyen Fransız AYM, 2004 yılında verdiği kararında suçluluğun ön kabulü üzerine duruşma usulünün yargı önünde eşitlik ilkesi, masumiyet karinesi ve adil yargılanma hakkını ihlal etmediğine hükmetmiştir¹³⁰. Fransız AYM, bu usulde müdafinin gerek savcılık önünde teklifi değerlendirme ve kabul aşamasında gerekse mahkeme önündeki aşamada her zaman hazır bulunmasını, şüphelinin müdafii ile serbestçe görüşebilmesini ve müdafinin her zaman dosyayı inceleme imkanının bulunmasını, şüphelinin teklifi düşünmek için on günlük süreden istifade edebilecek olmasını ve bu usulde verilen mahkumiyet hükmüne karşı on gün içerisinde kanun yoluna başvurma hakkının bulunmasını gerekçe göstererek, Fransız CMK'da yer verilen bu usuli imkanların bir bütün olarak değerlendirildiğinde adil yargılanma hakkının ihlal edilmediğini belirtmiştir¹³¹. Fransız AYM'nin bu kararında ele alınan diğer bir husus Fransız hukukundaki usulün failin ikrarı karşılığında uygulanabilmesinin masumiyet karinesini ihlal edip etmediği soruna ilişkindir. Mahkeme bu konuda şüphelinin kendisine isnat edilen eylemleri kabul etmeyi özgür iradesiyle ve müdafii huzurunda tercih ettiği ve daha sonraki aşamada şüphelinin kabul beyanının samimiyeti ve geçerliliğinin mahkeme tarafından ayrıca denetleneceği, bu usulün uygulanmasının tamamlanamadığı takdirde devam eden olağan usuldeki muhakeme süreçlerinde şüphelinin ikrarının delil olarak kullanılamayacağı gibi güvenceler kanunda düzenlendiği için masumiyet karinesini ihlal etmediği sonucuna ulaşmıştır¹³². Bu kararda Fransız AYM, suçluluğun ön kabulü üzerine duruşma usulünde savcılığın cezaı belirlemesinin iddia ve yargı makamlarının ayrılığı ilkesini ihlal ettiği iddiasını, bu usulde savcılığın belirlediği cezanın yalnızca hakim tarafından onaylandığı sürece geçerli olacağı, hakimın savcılığın belirlediği cezanın olaydaki veriler ve failin kişiliğine göre temellendirilmiş olup olmadığını denetleyeceğini, olağan usulde yargılama yapılmasını daha yerinde görmesi halinde veya mağdur tarafından olaya ilişkin yeni bir olgu sunan delillerin getirilmesi halinde teklifi reddedebileceğini gerekçe göstererek geçerli bulmamıştır¹³³.

Fransız hukukunda bu usul ayrıca, adil yargılanma hakkı kapsamında korunan savunma hakkının bir parçası olan delil elde etme ve araştırılmasını talep etme imkanını sınırladığı gerekçesiyle eleştirilmiştir. Bazı yazarlar tarafından suçluluğun ön kabulü üzerine duruşma usulünde ikrarın delil değerine bağlanan sonucun, maddi gerçeğin araştırılması bakımından sakıncalı olduğuna dikkat çe-

¹³⁰ Molins, parag. 5; Fransız AYM 02.03.2004 tarihli, 2004-492 DC sayılı kararı, JO 10.03.2004. <https://www.conseil-constitutionnel.fr/decision/2004/2004492DC.htm> (erişim tarihi: 05.02.2020).

¹³¹ Fransız AYM 02.03.2004 tarihli, 2004-492 DC sayılı kararı, JO 10.03.2004, parag. 108. <https://www.conseil-constitutionnel.fr/decision/2004/2004492DC.htm> (erişim tarihi: 05.02.2020).

¹³² Fransız AYM 02.03.2004 tarihli, 2004-492 DC sayılı kararı, JO 10.03.2004, parag. 111. <https://www.conseil-constitutionnel.fr/decision/2004/2004492DC.htm> (erişim tarihi: 05.02.2020).

¹³³ Fransız AYM 02.03.2004 tarihli, 2004-492 DC sayılı kararı, JO 10.03.2004, parag. 107. <https://www.conseil-constitutionnel.fr/decision/2004/2004492DC.htm> (erişim tarihi: 05.02.2020).

kilmiştir¹³⁴. Bu usulde şüphelinin ikrar etmesinin, daha sonra mahkeme önündeki aşamada gerçekleştirilecek suçluluğun tespitine yönelik faaliyeti kısıltacağı ve basitleştireceği anlaşılabilir olsa da, ikrarı her zaman geri alabileceği düşünüldüğünde ikrarı destekleyecek delillerin de mutlaka sunulması gerektiği ifade edilmiştir. Hakimın suçluluğun ön kabulü üzerine yapılan duruşmada ikrarın varlığının yanı sıra onu destekleyen delillerin bulunup bulunmadığını da incelemesi gerektiği, bunun mahkemenin ceza yargılamasındaki asli görevi olduğu vurgulanmaktadır¹³⁵.

Türk hukukunda da seri muhakeme usulünün düzenleniş şekli dikkate alındığında delil elde etme ve sunma imkanı bakımından benzer sonuca ulaşılması mümkündür. Seri muhakeme usulünde şüphelinin isnat edilen eylemleri gerçekleştirdiğini kabul etmesi, ikrarı CMK’da açıkça bir koşul olarak aranmamıştır. Bu durumda Türk hukukunda Fransız hukukundan farklı olarak savcının taleptenmesinde bir ikrar delili de yer almayacağı için savcının yürüttüğü delil toplama faaliyetinin, şüphelinin delil araştırılmasını isteme veya delil sunma hakkını kullanabilmesinin önemi daha fazladır. Her ne kadar Yönetmelik m. 8/1’de savcının maddi gerçeği araştırma yükümlülüğünün ortadan kalkmadığı tekrar edilse de, özellikle mahkeme önündeki aşamada delil ikamesinin yapılamaması, tanık dinlenememesi¹³⁶ şüphelinin üstlenmemiş olduğu isnatlara karşı savunmasını hazırlama imkanını önemli ölçüde kısıtlamaktadır. Bu nedenle Türk hukukunda seri muhakeme usulü düzenlenirken Fransız hukukundaki şüphelinin eylemleri ikrar etmesi koşulunun alınmamasının, şüphelinin aklanma hakkı ve bu yönde savunma geliştirme imkanı bakımından bir fark yaratmadığı sonucuna ulaşılabilir. Şüpheli ikrar etmiş olmasa dahi savcının teklifini kabul ettikten sonraki aşamalarda eylemlere karşı çıkma olanağı bakımından ikrar etmiş biriyle aynı güvencelere sahiptir. Bu durum Türk hukukunda kanun koyucunun Fransız hukukundaki örnekten ikrar koşulu noktasında ayrılmayı tercih etmesinin nedeninin şüphelilerin seri muhakeme usulünü kabul etme konusunda daha az çekince göstermelerini istemesi olduğunu düşündürmektedir.

¹³⁴ İkrar kişilerin yaptıkları nedeniyle değil, yaptığını söyledikleri nedeniyle mahkum olmaları anlamına gelmekte, bu nedenle ceza yargılamasında diğer daha güvenilir delil çeşitleriyle desteklenmedikçe maddi gerçeğe götürdüğü kabul edilmeyen bir delil çeşidi olarak dikkate alınmalıdır. Desprez, s. 134.

¹³⁵ Delage, s. 1970.

¹³⁶ Madde gerekçesinde seri muhakeme usulünü uygulamayı kabul eden hakimın maddi gerçeğin araştırılması amacıyla soruşturmanın genişletilmesi, yeni delillerin toplanması veya tanık dinleme gibi yetkilerinin bulunmadığı belirtildiği için yargı makamının savcılığın sunduğu delillerle sınırlı bir hüküm verme süreci olacağı anlaşılmaktadır. Hakim maddi gerçeğin ayrıca araştırılmasını gerekli gördüğü takdirde seri muhakeme usulünün uygulanması talebini reddedecektir.

<https://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?pkanunlarno=256570&pkanunnumarasi=7188> (erişim tarihi: 10.12. 2019). Teklifi kabulden sonra herhangi bir delil sunma imkanı yaratılmadığı hakkında bkz. Uğurlubay / Haydar / Korkmaz, s. 287.

Şüphelinin savunma hakkı ve adil yargılanma hakkı açısından dikkat çekilmesi gereken diğer bir husus, seri muhakeme usulünde savcının talepnamesinde belirlediği ceza miktarının veya uygulanan tedbirlerin gerekçelerinin yer alması zorunluluğuna veya cezanın delillerle açıkça temellendirilmiş olmasına yer verilmemiş olmasıdır¹³⁷. Savcının talebinin içerdiği dayanakları gösterme zorunluluğuna yer verilmemiş olmasının hakim denetimini kısıtladığı ve keyfilığe yol açma ihtimali taşıdığı için yerinde olmadığı ifade edilmelidir¹³⁸. Aynı sorun mahkemenin savcının talebini onayladığı kararındaki gerekçelerin içeriğinin veya hakim denetiminin kapsamında kalan hususların kanunda ayrıca belirtilmemiş olmasında da görülebilir. Fransız hukukunda hakim onay kararnamesinin gerekçeli olması gerektiği ve gerekçenin içermesi gereken hususların neler olduğu Fransız CMK’da açıkça düzenlenmiştir. Buna göre gerekçe cezanın orantılılığını ve somut olayla temellendirilmiş olduğunu da içermelidir. Yukarıda da belirtildiği gibi bu hüküm hem sanık açısından savunma hakkı ve kanun yoluna başvuru hakkının etkin bir şekilde kullanılmasını güvence altına almakta hem de hakim hangi hususları denetleme yetkisi olduğunu gösterdiği için yargı makamı güvencesini de sağlamaktadır. Zira gerek AİHM içtihadında gerekse Avrupa Konseyi’nin 17 Eylül 1987 tarihli Ceza Yargılamasının Basitleştirilmesine İlişkin Tavsiye Kararında¹³⁹ savcı ile şüphelinin anlaşmasıyla şekillenen usullerde mahkeme denetiminin tesis edilmiş olması olmazsa olmaz bir koşuldur. CMK’da savcının cezayı belirleme ve bireyselleştirmesinin dayanaklarının, yeterli şüpheyi oluşturan delillerin olayla bağlantısının gerekçelendirilerek sunulması zorunluluğunun açıkça belirtilmemiş olması, hakim de bu hususları denetlemek zorunda olduğu, değiştirme yetkisi bulunmayan ceza miktarının somut olay koşullarına göre orantılı olup olmadığını gözetme yetkisinin açıkça yer almaması bu usuldeki yargısal denetim güvencesini etkisiz hale getirmektedir. Bu nedenle aslında, hakim denetlemek zorunda olduğu gösterilmediği için savcının talepnamesinde delillerin olayla ilişkilendirilmiş olmasının dahi yeterli bir güvence oluşturacağını belirtmek güçtür. Dolayısıyla Yönetmelik’te yer alan, hakim yalnızca üç hususu değerlendirerek hüküm kuracağı şeklindeki ifade¹⁴⁰ hakim bu usuldeki

¹³⁷ CMK m. 250/8 ile Yönetmelik m. 12’de yer verilen talepten yer verilmesi zorunlu hususlar arasında delillerin olayla ilişkilendirilmesi sayılmamıştır. Yönetmeliğe Ek Talepname metninde (Ek-2) ise yalnızca delillerin gösterileceği bir bölüme yer verilmiştir.
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/12/20191231M4-2-1.pdf> (erişim tarihi: 20.01.2020).

¹³⁸ Kızılarıslan, s. 1939.

¹³⁹ Recommendation No. R(87) 18, 17 Eylül 1987 tarihli Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Kararı <https://rm.coe.int/16804e3ccf> (erişim tarihi: 01.02.2020).

¹⁴⁰ Yönetmelik m. 14/1 uyarınca mahkeme, eylemin seri muhakeme usulü kapsamında olup olmadığını, bu usulün şüpheliye kanundaki koşullar çerçevesinde teklif edilip edilmediğini ve şüphelinin teklifi müdafî huzurunda özgür iradesiyle kabul edip etmediğini tespit eder. Bu koşullar sağlandığı takdirde talep doğrultusunda “hüküm kurar”.

denetim makamı rolünü oldukça sınırlamaktadır. Bu noktada ayrıca mahkemenin denetimine savcının belirlediği düşünme süresinin dahil edilmediğine de dikkat çekmek gerekir. Savcılığın bir aya kadar geniş bir aralıkta belirleyebileceği düşünme süresinin yeterli ve makul olup olmadığı, şüphelinin kabul iradesi üzerindeki baskının bir göstergesi de olabileceği için, denetime tabi olmalıdır. Öte yandan hakimın savcının soruşturma evresinde edindiği yeterli şüpheye dayanarak tespit ettiği maddi olguları ve cezayı yeni delil elde etmeksizin ve tartışmaksızın kabul etmesi, yeterli şüphenin hükmü oluşturacak kesin kanaate ulaşmış olduğunu da göstermemektedir. Kanun’da seri muhakeme usulü sonucunda şüphenin sanık aleyhine yenilmiş olması gerektiğini temin eden bir düzenleme bulunmaması şüpheden sanık yararlanır ilkesinin ihlali anlamına da gelmektedir¹⁴¹.

Adil yargılanma hakkı kapsamında değinilmesi gereken diğer bir husus, Türk hukukunda Fransız hukukundan farklı olarak, müdafinin teklif yapılırken hazır bulunmasına, dosyayı inceleme yetkisinin seri usulde nasıl kullanılabilmesine veya bu usulde şüphelinin müdafii ile bağımsız olarak görüşebilmesinin mümkün olduğuna ilişkin güvence sağlayan hükümlere kanunda açıkça yer verilmemiş olmasıdır. Her ne kadar müdafinin genel hükümler kapsamındaki yetkilerini kullanması mümkünse de, savcının maddi gerçeği araştırma yükümlülüğünü yineleyerek güvence altına alan Yönetmelik m. 8 gibi, müdafinin yetkilerinin de ayrıca gösterilmesinin savunma hakkı kapsamında güvence sağlayabileceği ifade edilebilir. Savunma hakkı ve müdafii güvencesi bakımından özellikle müdafinin teklifin yapıldığı sırada hazır bulunmasına ilişkin olarak Fransız hukukundaki örnekteki benzer şekilde açık bir düzenlemenin yer alması önemlidir.

B. Ceza Muhakemesinin Yapısı ve Süjelerin Rollerindeki Değişim

Kıta Avrupası ceza muhakemesi sistemini benimseyen Türk ve Fransız hukuklarında yer verilen seri usullerin her ikisinin de ceza muhakemesi sisteminin klasik yapısını değiştirdiği görülmektedir. Ceza muhakemesinde rol üstlenen makamların amacı olaya ilişkin maddi gerçeğe şüpheli ve sanığın haklarına saygılı biçimde ulaşmaktır ve bu amaca yönelik soruşturma ve kovuşturma faaliyeti kamu adına yürütülür¹⁴². Ceza muhakemesinin kamusalılığı nedeniyle şüphelinin irade açıklamalarının ceza muhakemesinin yapıpı yapılmaması konusunda süreci yönlendirmesi her iki hukuk düzenine de kural olarak yabancısıdır¹⁴³. Bu nedenle şüpheliyle anlaşarak, ceza muhakemesi usulünün ve hükmedilecek ceza miktarının değiştirilebilmesini öngören bu seri usullerle birlikte Kıta Avrupası hukuk

¹⁴¹ Uğurlubay / Haydar / Korkmaz, s. 298.

¹⁴² Centel / Zafer, s. 6-7.

¹⁴³ Feridun Yenisey, “Ceza Muhakemesi Süjelerinin İradelerinin Ceza Muhakemesinin Yürütüşüne Etkisi Sorunu”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Sayı: 19/2, Aralık 2013, s. 453-470, s. 454.

sistemine yabancı bir kurumun sisteme dahil edilmesi eleştiri konusu edilmektedir. Özellikle Fransız hukukunda suçluluğun ön kabulü üzerine duruşma usulüne başvurulabilmesi açıkça ikrarın varlığı koşuluna bağlandığı ve şüphelinin ikrar etmesi karşılığında ona daha hafif bir ceza teklif edildiği için, Anglosakson hukuk sistemindeki iddia pazarlığı (*plea bargaining*) ile aynı mahiyette olduğu, bu usulle Fransız hukukunun geleneksel yapısına uygun düşmeyen bir usule yer verildiği¹⁴⁴ ve Fransız ceza muhakemesi sisteminin “Amerikanlaştırıldığı” iddiasıyla karşı çıkmıştır¹⁴⁵.

Bu noktada belirtmek gerekir ki gerek Fransız hukukundaki gerekse Türk hukukundaki seri usul Anglosakson hukukundaki iddia pazarlığı kurumunun tam karşılığı değildir¹⁴⁶. Bununla birlikte ceza muhakemesinin olağan usulünün kısaltılmasını ve belirlenecek cezanın miktarını şüphelinin kabulüne ve savcılık veya yargı makamlarıyla karşılıklı anlaşılmasına bağladığı için klasik Kıta Avrupası tahkik sisteminin yapısından uzak Anglosakson hukuk sistemine ait özellikler göstermektedir¹⁴⁷. Ancak hem Türk hukuku hem de Fransız hukukunda şüphelinin ikrarı veya kısaltılmış bir usulün uygulanmasını kabul beyanı karşılığında, verilecek cezanın miktarı üzerinde veya isnat edilen eylemlerin hukuki nitelemesi üzerinde herhangi bir pazarlık yapılması söz konusu değildir¹⁴⁸.

Fransız hukukunda seri usulle birlikte getirilen yapısal değişiklik ceza muhakemesinde maddi gerçeğe ulaşılmasının başlı başına bir amaç olmaktan çıkarıldığı, yargılamanın amacının delil elde etmek olmaya başladığı yönünden de eleştirilmektedir¹⁴⁹. Türk hukukundaki seri muhakeme usulü bakımından da benzer bir değerlendirmenin geçerli olduğunu söylemek mümkündür. Seri muhakeme usulünde delillerin soruşturma evresinde savcılık tarafından edinilenlerle sınırlı olduğu, seri usulün uygulanması sırasında hakim önünde delillerin sunularak tartışılması veya soruşturmanın genişletilmesi imkanının bulunmaması maddi gerçeğe ulaşılması amacının ne ölçüde devam ettiğini sorgulatmaktadır.

¹⁴⁴ Desprez, s. 110.

¹⁴⁵ Pradel, s. 775; Lydie Ancelot / Myriam Doriat-Duban, “La Procédure de Comparution Sur Reconnaissance Préalable de Culpabilité: L’Eclairage de L’Economie du Droit Sur L’Equité du Plaider Coupable”, Archives de Politique Criminelle, Editions A. Pédone, No. 32, 2010/1, s. 269-287, s. 271.

¹⁴⁶ İddia pazarlığı kurumu ile farklarına ilişkin olarak bkz. Desprez, s. 110, dn. 5.

¹⁴⁷ Avrupa ülkelerinde de uzun zamandır ceza yargılaması sürecini kısaltabilmek için ceza uyuşmazlığı taraflarının karşılıklı anlaşmalarına ve pazarlığa dayanarak ceza hükmünün verilebilmesi imkanı yaratma yoluna yer verilmeye başlandığı görülmektedir. 1987 yılında Portekiz, 1988 yılında İtalyan, 2002 yılında İspanyol ceza yargılaması kanunlarına getirilen düzenlemeler bunun örneğidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Leturmy / Bossan, s. 7.

¹⁴⁸ Pradel, s. 772, 775; Desprez, s. 110, dn. 5; Zocchetto, s. 54.

¹⁴⁹ Desprez, s. 111.

Türk ve Fransız hukuklarındaki seri usullerin yukarıda belirtilen özellikleri ceza muhakemesindeki sùjelerin rolleri ve konumlarını da önemli ölçüde değiştirmiştir. Bu konuda Fransız hukukunda ileri sürölen tespit ve eleştiriler Türk hukuku bakımından da geçerlidir. Bu usuller kapsamında olağan ceza yargılamasında hakim, savcının ve bazen müdafinin de yargılama faaliyetine katılma şekli değişmektedir. Özellikle ceza muhakemesinde yargı makamının konumunun zayıflatıldığı, iddia makamı olarak savcılığın yetki ve rolünün öne çıktığı tespit edilmektedir¹⁵⁰. Her iki hukuk sistemindeki seri usul kapsamında, mahkeme ceza yargılamasına konu olan olayla ilgili olarak yalnızca savcılığın takdir ve talep ettiği cezayı gözden geçirerek onaylamakla sınırlı bir işlev üstlenmektedir. Anglo-sakson hukuk sistemlerinde benimsenen iddia pazarlığı benzeri diğer usullerden farklı olarak burada hakim savcılığın talep ettiği cezayı değiştirme, talep üzerinde pazarlık etme veya tartışma imkanına sahip değildir. Bu nedenle, yalnızca talebi onaylama veya reddetmekten ibaret bir yargılama yetkisine sahip olması, hakimi bir denetim makamına indirgemektedir. Halbuki Avrupa Konseyi'nin 17 Eylül 1987 tarihli Tavsiye Kararında ceza muhakemesi sürecinin basitleştirilmesi failin ikrarına dayalı bir usule bağlanacaksa bunun ceza yargılamasının temel ilkelerini gözeten bir yargı makamının merkezde olduğu bir sistemi öngörmesi gerektiği vurgulanmıřtır¹⁵¹. Yine aynı şekilde hükmü veren makam olarak hakime tanınan temel cezayı belirleme ve cezayı seçenek yaptırımlara çevirme, erteleme yetkilerinin de bu usulle savcıya aktarılması hakim, ceza muhakemesindeki konumunu zayıflatmakta, muhakemedeki ağırlılığın savcılığa kaymasına yol açmaktadır. Özellikle Türk hukuku bakımından, hakim ve savcı arasındaki bu konum ve yetki değişikliğinin sınırlarının kanunda yeterince belirlenmemiş olmasının sorun yarattığı ifade edilmelidir. Bu kapsamda, özellikle seri muhakeme usulünde savcının hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı vermeye kıyasen yetkilendirilmiş olması, aslen hükmü açıklama yetkisine sahip makama ait olan bu yetkinin kanunda sınırları gösterilmeksizin devredilmesi anlamına geldiği ve hukuk tekniği açısından tartışılır olduğu tespit edilmiřtir¹⁵².

Fransız hukukunda, suçluluğun ön kabulü üzerine duruşma usulünde şüphelinin kendisine verilecek cezanın daha ağır olması ihtimaliyle karşı karşıya kalması

¹⁵⁰ Zocchetto, s. 62.

¹⁵¹ Desprez, s. 111, dn. 10. Recommandation No. R(87) 18, 17 Eylül 1987 tarihli Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Kararı <https://rm.coe.int/16804e3ccf> (erişim tarihi: 01.02.2020).

¹⁵² Kızılarıslan, s. 1936; Genel olarak savcının yargısal nitelikte yetkiler edinmesinin Anayasaya aykırılığı hakkında bkz. Uğurlubay / Haydar / Korkmaz, s. 296-297; Bu usulde hakim, bazı yetkilerinin savcıya tanındığı ve savcı ile sanık arasındaki mesafenin kısaltıldığı hakkında bkz. Centel / Zafer, s. 607; Türk hukukunda seçenek yaptırımların uygulanması, hükmün açıklanmasının geri bırakılması ve cezanın ertelenmesi gibi yetkilerin mahkemelere verildiği, bunların savcıya bırakılmasının teknik hukuk yönünden hatalı olduğu hakkında bkz. Yurtcan, s. 716.

nedeniyle, teklifi kabul etme iradesinin tam olarak özgür olmadığına da dikkat çekilmiştir¹⁵³. Bu usulde aslında kanun koyucu, ceza yargılaması sürecinin hızlandırılabilmesi için şüphelinin normalde alacağı cezanın ağırlığının baskısı karşısında daha hafif bir ceza imkanı sunularak ikrara yönelmesini sağlamaktadır¹⁵⁴. Bu nedenle bu usuldeki asıl amaç, suçluluğu ikrar eden faile daha uygun ve etkili bir cezanın verilmesini sağlamaktan ziyade ağır ceza korkusu altındaki sanığın ikrara yönelmesini sağlamaya dönüşmekte, şüpheli ceza yargılamasından daha az cezayla nasıl çıkabileceğini hesaplamaya yönelik bir tutum sergilemektedir. Bu durum ceza yargılamasında müdafinin rolünü de önemli ölçüde değiştirmekte, müdafii savunmadan ziyade tavsiye verme ve stratejik yönlendirme işini üstlenmektedir. Bu doğrultuda, aslında müdafii yardımını zorunlu kılan bu usulün ceza yargılamasındaki savunma hakkının güvencelerini sağladığı ifade edilse de, müdafinin üstlendiği savunma görevinin içeriğinin değiştiği ve ikinci planda kaldığı görülmektedir¹⁵⁵. Benzer bir tespit Türk hukukundaki seri muhakeme usulü için de yapılabilir. Türk hukukunda da şüpheli açıkça eylemleri ikrar edecek olmasa dahi hakkında uygulanacak yaptırımı öğrenerek olağan usulde alabileceği yaptırımı oranla ne kadar indirim alacağını kabul esnasında dikkate alacaktır. Burada şüpheli ile müdafinin seri usul ile olağan usul arasında yaptırımı hafifletme imkanı ile bağlantılı bir strateji geliştirmesi söz konusu olacaktır. Şüpheliye teklifin yapılması esnasında müdafinin hazır bulunması zorunluluğunun açıkça güvenceye alınmadığı ve bir aya kadar olan düşünme süresinin uzunluğunun savcı tarafından takdir edilerek belirleneceği de göz önünde bulundurulduğunda şüphelinin savcının teklifini kabul etme iradesinin ne ölçüde özgür olacağı Fransız hukukundaki kadar geçerli bir tartışmadır.

C. Cezanın ve Ceza Muhakemesinin Etkinliği

Fransız hukukunda suçluluğun ön kabulü üzerine duruşma usulünün getirilmesinden beklenen fayda 2 Eylül 2004 tarihli Sirküler’de duruşma aşamasındaki iş yükünü hafifletmek, hüküm verme sürecini kısaltmak ve hükmedilen cezanın bireyselleştirilmesini ve etkinliğini güçlendirmek olarak tarif edilmiştir¹⁵⁶. Bu faydanın ne ölçüde sağlandığı konusunda Fransız hukukunda farklı görüşler ve değerlendirmeler bulunmaktadır. Bir yandan sürecin kısılması ve ekonomik hale gelmesinde bu usulün başarılı olduğu belirtilirken, diğer yandan bu usule tabi suçlar bakımından yapılan olağan yargılamadan farklı olmadığı ifade edilmektedir. Türk hukukunda seri muhakeme usulünün yargılama süresinin kısaltılması ve usul ekonomisi sağlanması konularındaki başarısı zaman içerisinde ortaya çıkacak olsa da, Fransız hukukundaki yaklaşık on beş yıllık tecrübeden bazı sonuçların çıkarılması mümkündür.

¹⁵³ Desprez, s. 128.

¹⁵⁴ Desprez, s. 130-131.

¹⁵⁵ Desprez, s. 131.

¹⁵⁶ Leturmy / Bossan, s. 34.

Yargılama süresinin kısaltılması konusunda, Fransız hukukunda özellikle, failin isnat edilen eylemleri kabul ettiğine ilişkin beyanını duruşma aşamasında geri alması halinde yargılamanın baştan başlayacak olmasının fazladan zaman kaybettirdiğine dikkat çekilmektedir¹⁵⁷. Bu sorunun Türk hukukundaki seri muhakeme usulü bakımından ne ölçüde geçerli olduğu tartışılabilir. Seri muhakeme usulünde şüphelinin mahkeme önündeki aşamada kabul beyanını geri alması halinde talebin reddedilerek soruşturmanın olağan usulle sonuçlandırılacağı düzenlenmiştir (Yönetmelik m. 13/4). Bu durumda Türk hukukunda yargılamaya baştan başlanmayacağı anlaşılmakta, savcılığın aynı dosyayla ilgili olarak, şüphelinin seri usulü kabul ettiğine ilişkin beyanları ve bu usulde elde edilen belgeler dışında kalan (CMK m. 250/10, Yönetmelik m. 5/8) deliller ile birlikte olağan usule devam edebileceği sonucuna ulaşılmaktadır. Bu nedenle muhakeme sürecinin tamamının baştan gerçekleştirilmesi ile vakit kaybedilmesi söz konusu olmayacaktır. Hatta bu doğrultuda, seri usulde elde edilen beyan ve belgelere ilişkin delil yasağının (CMK m. 250/10, Yönetmelik m. 5/8) yalnızca bu usulün kabulüyle bağlantılı olan beyan ve belgelerle sınırlı olarak uygulanması sürecin hızlandırılması amacı bakımından daha yerindedir. Bununla birlikte Türk hukukundaki hükümler dikkate alındığında seri muhakeme usulü bakımından sürecin hızlandırılmasına yönelik bazı engellerin oluşabilmesi de mümkündür. Seri muhakeme usulünde esasen yargı makamına ait iş yükünün savcılık tarafından üstlenilmesi, savcılığın cezayı belirleme, bireyselleştirme, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasının uygulanması gibi yetkilerini kullanırken şüpheliyle görüşme veya yazışma mesaisinin artması süreci hızlandırmanın önüne geçebilecektir¹⁵⁸.

Suçluluğun ön kabulü üzerine duruşma usulüyle ilgili olarak Fransız hukukunda tartışılan diğer bir husus da bu usulde verilen cezaların etkinliğidir. Bir yandan bu usul sürecinde failin alacağı cezanın mahiyeti ve sonuçlarıyla ilgili devamlı bilgilendirilmesi nedeniyle cezanın etkinliğini artıran bir usul olması öne çıkarılmaktadır¹⁵⁹. Zira failin eylemleri ve cezayı kabulüne dayanan bu usulde, fail kabul edip etmeme sürecinde birçok kez kendisine teklif edilen cezayı hem miktarı hem de diğer sonuçları itibarıyla incelemekte, kendisine gerek teklifi veren savcılık gerekse müdafii ve duruşma aşamasında mahkeme tarafından açıklanmaktadır¹⁶⁰. Burada failin eyleminin kınanırılığı ve cezanın sonuçları ile ilgili olarak ayrıca bilgilendirilebilmesinde bu usuldeki duruşma süreçlerinin daha samimi ve birebir iletişime imkan veren ortamlarda yapılabilmesi etkilidir. Savcı kendi odasında şüpheliyle görüşürken hakim olağan muhakeme sürecinden farklı olarak kalabalık olmayan bir duruşma salonunda neredeyse birebir şüpheliyle görüşerek hükmü ve sonuç-

¹⁵⁷ Leturmy / Bossan, s. 36; Delage, s. 1970.

¹⁵⁸ Uğurlubay / Haydar / Korkmaz, s. 269-270.

¹⁵⁹ Leturmy / Bossan, s. 36; Desprez, s. 130.

¹⁶⁰ Leturmy / Bossan, s. 36-37; Desprez, s. 132.

larını açıklayabilmektedir¹⁶¹. Buna karşılık uygulamada failin her zaman cezanın mahiyetini veya bu usulün uygulanma şeklini kavrayamadığı, özellikle faillerin savcılıkla anlaştıktan sonra mahkeme aşamasının işlevini kavramakta zorlandıkları ifade edilmektedir¹⁶². Aynı şekilde esasen mahkeme aşamasında yapılan duruşmada salonun kalabalık olmayışı ve savcının bulunmayışının failin yargılama süreci ve yargı makamının ağırlığını ve ciddiyetini hissetmesini engellediği de ifade edilmiştir¹⁶³. Türk hukukunda da seri muhakeme usulünün ağırlıklı olarak savcılıkta gerçekleştiği ve şüphelinin eylemlerinin cezai sonuçları ile ilgili olarak mahkeme önünde yüzleştirilmekten ziyade savcılık makamıyla iletişim içerisinde olduğu göz önünde bulundurulduğunda, verilen cezanın caydırıcılık yönünden etkinliğinin azaldığı ifade edilebilir¹⁶⁴. Bu doğrultuda cezanın mahiyeti ve sonuçlarının açıklanarak caydırıcılığın sağlanabilmesi bakımından, Türk hukukunda savcılığın teklif sırasında yapması gereken “ceza miktarını ve sonuçlarını” içeren bilgilendirmenin doğru ve kapsamlı olarak yapılmasının önemi vurgulanmalıdır.

Son olarak, Fransız hukukunda suçluluğun ön kabulü üzerine duruşma usulü genel olarak ceza muhakemesinin etkinliğini sağlamada başarılı bir uygulama olarak addedilmekle birlikte bazı etik sorunları içerip içermediği üzerine de düşünülmektedir. Suçluluğun önceden kabul edilmesi halinde cezada indirimin uygulanacak olmasının, failleri gerçeğe uygun olmadığı halde savcılığın teklifini kabul etme fırsatını kaçırmamak için eylemleri kabul etmeye yönelip yöneltmediği dikkat edilmesi gereken bir noktadır¹⁶⁵. Yine benzer şekilde, süreci hızlandırma ve dosyayı kapatma arzusunun savcılığı teklifini hazırlarken ve müdafii şüpheliye verilen teklifi değerlendirirken nasıl etkileyeceği de ayrı bir sorundur. Fransız hukukundaki uygulamada hakimlerin de savcıların o ana kadar yürütmüş oldukları karşılıklı anlaşma sürecindeki çabalarını ve sonuçlanmaya hazır durumdaki bir dosyanın akıbetini bozmayı istemedikleri ifade edilmektedir. Hakimlerin genellikle yeni bir delil veya bilgi ortaya çıkmadığı sürece savcılıktan gelen teklifleri onaylamakta tereddüt etmedikleri ve uygulamada bu usule başvuru dosyalarında teklifin reddi kararına çok nadiren rastlandığı tespit edilmiş, bu durumun hakimlerin yargılamadaki rolünün bir tasdik makamına dönüşmesine yol açtığı ileri sürülmüştür¹⁶⁶. Fransız hukukunda seri usulde muhakemenin hızlandırılması

¹⁶¹ Desprez, s. 132.

¹⁶² Leturmy / Bossan, s. 37-38; Şüphelinin ceza yargılamasında değişen roller nedeniyle savcılık ve hakim önündeki işlemleri karıştırdığı ve muhatap olduğu makamın işlevini, hangi talebine karşılık vereceğini bilemediği görülmekte, bu nedenle ceza adaletinin kavranmasında sorun yarattığı ifade edilmektedir. Desprez, s. 125.

¹⁶³ Desprez, s. 132.

¹⁶⁴ Uğurlubay / Haydar / Korkmaz, s. 265.

¹⁶⁵ Pradel, s. 775.

¹⁶⁶ Desprez, s. 115-116.

ve etkinliğin artırılması kaygısıyla muhakeme süjelerinin olağan usuldeki görevleriyle ilgili etik sorunların ortaya çıkmasının Türk hukuku bakımından da bir sorun oluşturup oluşturmayacağı zaman içerisinde ortaya çıkacaktır.

SONUÇ

Çalışmada ele alınan karşılaştırma sonucunda, Türk hukukundaki seri muhakeme usulünün Fransız hukukundaki örnekten esinlenilmekle birlikte bazı konularda farklı şekilde kaleme alındığı tespit edilmiştir. Bu farklılıkların bir kısmının iki hukuk sisteminin yapısal özellikleriyle ve kanun koyucunun beklentisiyle açıklanabilir, anlaşılabilir olduğu; ancak diğer bazı farklılıkların ceza muhakemesi hukukunun amacı, temel ilkeleri ve adil yargılanma hakkının gerekleri yönünden birtakım sorunları barındırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bu doğrultuda, ilgili bölümdeki açıklamalar ışığında, seri muhakeme usulünün kapsamında yer alan suçların ağırlığı ve çeşitlerinin belirlenmesi, ikrar koşulunun aranması, bu usulün uygulanmasına engel hallerin kapsamı, savcılığın cezayı belirleme yöntemi, sınırları ve sonuç cezada indirim yapılması, aleni bir duruşmaya yer verilmesi ve mağdurun katılma usulüne ilişkin düzenlemeler bakımından her iki ülkenin ceza muhakemesi sistemlerindeki yapısal farklılıkların ve kanun koyucunun seri usulden beklentilerinin farklılık yaratmasının olağan olduğu ifade edilebilir. Ancak, Türk hukukunda mağdurun seri usule katılma imkanları ve usulü ile aleni duruşmanın bulunup bulunmadığı hususlarında kanun koyucunun Fransız hukukundakinden farklı yaklaşımda olması mümkünse de, mevzuatta bu hususlara ilişkin açık düzenlemelere yer verilmemesinin bir eksiklik olduğunun altı çizilmelidir.

Bunun yanı sıra, diğer bazı hususlarda Türk hukukunda Fransız hukukundakine benzer kurallara yer verilmekle birlikte, bu kuralların içeriği yönünden farklılık veya eksikliklerin bulunduğu tespit edilmiştir. Bu kapsamda, müdafinin bulunması zorunluluğu, savcının talebinin hakim önünde denetime tabi tutulması, hakim talebi onaylama zorunluluğunun olmaması, kanun yoluna başvuru imkanı her iki hukuk sisteminde de yer verilen hususlardır. Bu yönüyle düzenlemelerin özellikle AİHM içtihadı ve anılan Avrupa Konseyi Tavsiye Kararı'nda vurgulanan koşulları sağlamaya yönelik olduğu görülmektedir. Ancak anılan hususlardaki düzenlemelerin içeriğine bakıldığında, Türk hukukundaki hükümlerin AİHM ve Avrupa Konseyi kararında şüphelinin iradesine veya karşılıklı anlaşmaya dayalı alternatif usullerin adil yargılanma hakkını ihlal etmemesi için aranan koşulları sağlamakta yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bu kapsamda müdafinin hazır bulunması zorunluluğu Fransız hukukundan farklı olarak, CMK'da bilgilendirme veya teklif aşamasını kapsayacak şekilde ifade edilmemiş, müdafinin dosyaya erişimi veya bu usuldeki yetkilerinin kapsamı ile ilgili özel düzenlemeye yer verilmemiştir. Yine Türk hukukundaki usulde yargısal denetime yer verilmiş olmasına rağmen,

Fransız hukukundan farklı olarak hakimın savcının talepnameisini denetleme yetkisi Yönetmelik'te gösterilen hususlarla geniş ölçüde sınırlandırılmış ve denetim yetkisinin içeriğine ilişkin bazı hususlar Kanun metni yerine Gerekçe'ye bırakılmıştır. Ayrıca cezanın orantılılığı, cezanın somut olayla ve failin kişiliğiyle temellendirilmiş olup olmadığı konularını içermemektedir. Bu hususlarda Fransız hukukundaki düzenlemelerden ayrılması, adil yargılanma hakkının sağlanması için aranan koşullar kapsamında olan şüphelinin bu usulü yeterince aydınlatılmış olarak ve özgür iradesiyle kabul etmiş olması, yeterli yargısal denetimin tesis edilmiş olması, şüphelinin verilere erişimi ile müdafiden yararlanma hakkının sağlanması gibi güvenceleri etkisiz bırakmaktadır. CMK hükümlerinin içeriğinin bu hususlarda eksik veya muğlak olması yargısal faaliyeti zayıflatarak savcılığın rolünün öne çıkmasına da yol açmaktadır. Etkin bir yargısal denetimin sağlanabilmesi için AİHM içtihadında da vurgulandığı üzere, cezanın yerindeliliğinin ve şüpheli hakkındaki suçlamanın yeterli delille desteklenmiş olmasının da denetim kapsamına alınması yerinde olacaktır. Etkin ve yeterli bir yargısal denetimden söz edilebilmesi için seri usulde savcılığa devredilen yargısal yetkilerin aslen mahkemelere ait olduğunun göz ardı edilemeyeceği bir denetim yetkisi tanınması zorunludur. Çalışmada karşılaştırılan düzenlemelere ve sonuçlarına bakıldığında, Türk hukukunda adil yargılanma hakkı ve ceza muhakemesinin temel ilkelerinin sağladığı güvenceleri ortadan kaldırmayan etkin bir alternatif tesis edilebilmesi için, mevzuattaki düzenlemelerin çizdiği genel çerçevenin içeriğinin daha açık, anlaşılır ve kapsamlı olarak düzenlenmesinin gerektiği ifade edilmelidir.

Son olarak, seri muhakeme usulünde Fransız hukukundan farklı olarak gerek şüphelinin ikrarının varlığının açıkça aranmamış olması, gerekse cezada otomatik bir indirim yapılması yönteminin tercih edilmesinin kanun koyucunun öncelikli amacının şüpheliyi seri usulü kabul etmeye teşvik etmek olduğuna işaret etmektedir. Bu doğrultuda seri muhakeme usulünün düzenlenmesinde kanun koyucunun ceza muhakemesi sürecini hızlandırma kaygısının ağır bastığı söylenebilir. Ancak bu kaygı, ceza muhakemesinin makul sürede sonuçlanması, iş yükünün azaltılarak özellikle yeni suçluluk türlerine daha etkin bir cevap verilebilmesini sağlama menfaatleri ile muhakemenin adil yargılama güvencelerini sağlayacak şekilde yürütülmesindeki menfaat arasındaki dengenin bozulmasına yol açabilmektedir. Bu noktada ceza muhakemesinde çabukluğun tek başına bir amaç olmadığı, muhakemenin “hakikatin araştırılması bakımından mümkün olduğu kadar çabuk sonuçlanmasına”¹⁶⁷ izin veren bir yaklaşımın benimsenmesi gerektiği vurgulanmalıdır¹⁶⁸.

¹⁶⁷ Nurullah Kunter / Feridun Yenisey / Ayşe Nuhoğlu, *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, 18. Bası, Beta Yayınları, İstanbul, 2010, s. 39.

¹⁶⁸ Yargılama sürecinin hızlandırılmasının adil yargılama çerçevesinde sağlanması gerektiğine ilişkin bkz. Centel / Zafer, s. 607.

KAYNAKÇA

- ALDEMİR**, Hüsnü, *Ceza Yargılamasında Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usulleri*, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020.
- ANCELOT**, Lydie / **DORİAT-DUBAN**, Myriam, “*La Procédure de Comparution Sur Reconnaissance Préalable de Culpabilité: L’Eclairage de L’Economie du Droit Sur L’Equité du Plaider Coupable*”, Archives de Politique Criminelle, Editions A. Pédone, No. 32, 2010/1, s. 269-287.
- CENTEL**, Nur / **ZAFER**, Hamide, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 17. Bası, Beta Yayınları, İstanbul, 2020.
- CERE**, Jean Paul, “*De La Composition Pénale A La Comparution Sur Reconnaissance Préalable De Culpabilité: “Le Plaider Coupable” A La Française*”, AJ Pénal, Editions Dalloz, 2003, s. 45 vd.
- DELAGE**, Pierre-Jerôme, “*La Comparution Sur Reconnaissance Préalable de Culpabilité: Quand la Pratique Ramène A La Théorie*”, Recueil Dalloz, 2005, s. 1970.
- DESPREZ**, François, “*La Comparution Sur Reconnaissance Préalable de Culpabilité: 18 Mois d’Application à Montpellier (1er Octobre 2004-1er Avril 2006)*”, Archives de Politique Criminelle, Editions A. Pédone, No. 28, 2006/1, s. 109-134.
- DREYER**, Emmanuel / **MOUYSET**, Olivier, *Procédure Pénale*, LGDJ, Lextenso Editions, 2016.
- DURAN**, Mustafa, *Fransız Adli Yargı Sistemi*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2014.
- FLOREANCIG**, Diane, *Les Alternatives en Procédure Pénale*, Yüksek Lisans Tezi, Université Paris II - Panthéon Assas, Paris, 2013.
- GIACOPELLI**, Muriel, “*Les Procédures Alternatives aux Poursuites, Essai de Théorie Générale*”, Revue de Science Criminelle et de Droit Pénal Comparé, No. 3, 2012/3, Editions Dalloz, Paris, s. 505-521.
- GÖKCEN**, Ahmet / **BALCI**, Murat / **ALŞAHİN**, M. Emin / **ÇAKIR**, Kerim, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020.
- KIZILARSLAN**, Hakan, “*7188 Sayılı Kanun’la Ceza Muhakemesi Hukukuna Getirilen Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usulleri*”, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Sayı: 183-184, Cilt: 14, Kasım-Aralık 2019, s. 1885-1960.
- KUNTER**, Nurullah / **YENİSEY**, Feridun / **NUHOĞLU**, Ayşe, *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, 18. Bası, Beta Yayınları, İstanbul, 2010.
- LETURMY**, Laurence / **BOSSAN**, Jerome, *La Comparution sur Reconnaissance Préalable de la Culpabilité: Bilans et Perspectives, (Rapport de recherche)*, Mission de Recherche Droit et Justice, 2019.
- MAYAUD**, Yves, *Droit Pénal Général*, Güncelleştirilmiş 5. Bası, PUF, Paris, 2015.
- MOLINS**, François, *Comparution Sur Reconnaissance Préalable de la Culpabilité*, Répertoire de Droit Pénal et de Procédure Pénale, Editions Dalloz, 2018.
- PAMUK**, Gülfem, *Türk ve Fransız Ceza Muhakemesi Hukuku’nda Mağdurun Makam Olarak Yeri*, Beta Yayınları, İstanbul, 2012.

- PRADEL**, Jean, *Procédure Pénale*, 16. Bası, Editions Cujas, Paris, 2011.
- STEFANI**, Gaston / **LEVASSEUR**, Georges / **BOULOC**, Bernard, *Procédure Pénale*, 26. Bası, Editions Dalloz, 2018.
- ŞAHİN**, Cumhur / **GÖKTÜRK**, Neslihan, *Ceza Muhakemesi Hukuku II*, 10. Bası, Seçkin Yayınları, Ankara, 2020.
- UĞURLUBAY**, Gülsün A. Aygörmmez / **HAYDAR**, Nuran / **KORKMAZ**, Mehmet, “Seri Muhakeme Usulüne İlişkin Sorunlar”, ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi, Sayı: 2019/2, s. 255-306.
- VOLFF**, Jean, “*Ordonnance Pénale En Matière Correctionnelle*”, Recueil Dalloz, 2003, s. 2777.
- YENİSEY**, Feridun / **NUHOĞLU**, Ayşe, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Güncellenmiş 7. Bası, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2019.
- YENİSEY**, Feridun, “Adli Teşkilat ve Muhakeme Usulü”, Ayşe Nuhoğlu (der.), *Ceza Muhakemesi Hukuku Başvuru Kitabı*, 5. Baskı, Bilge Yayınevi, Ankara, 2020, s. 15-34. (Adli Teşkilat)
- YENİSEY**, Feridun, “*Ceza Muhakemesi Süjelerinin İradelerinin Ceza Muhakemesinin Yürüyüşüne Etkisi Sorunu*”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Sayı: 19/2, Aralık 2013, s. 453-470.
- YURTCAN**, Erdener, *Ceza Yargılaması Hukuku*, 16. Bası, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2019.
- ZOCCHETTO**, François, *Rapport d’Information du Sénat Relatif aux Procédures Accélérées de Jugement en Matière Pénale*, 2005-2006.